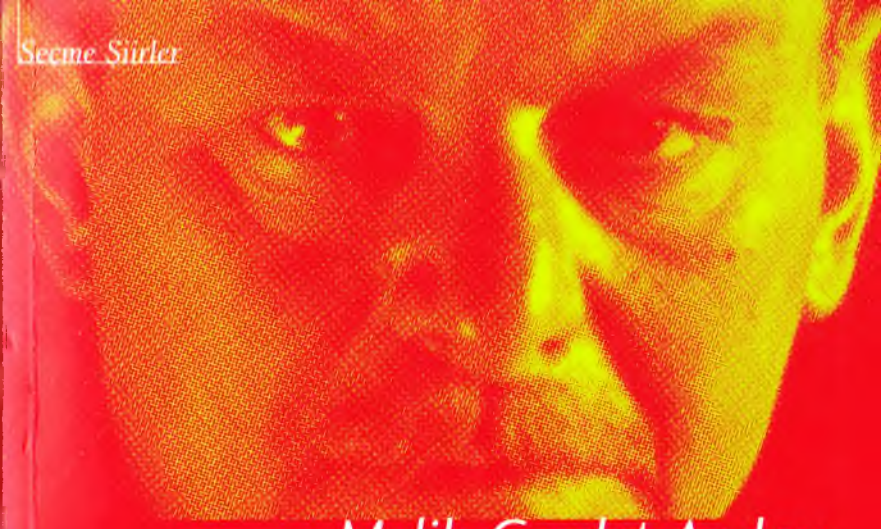
Seçme Şiirler

Melih Cevdet Anday

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil

ADAM

ADAM YAYINLARI
©
Adam Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş.

Birinci Basım : Eylül 1997

Kapak Tasarımı: Mehmet Ulusel

Kapak Fotoğrafı: Ara Güler

97.34.Y.0016.632
ISBN 975-418-447-X

Bu kitap şairin daha önce kendi şiirlerinden yapmış olduğu bir seçmeye dayanılarak derlenmiştir.

Melih Cevdet Anday

Seçme Şiirler

ADAM

BİR MİSAFİRLİĞE

Bir misafirliğe gitsem
Bana temiz bir yatak yapsalar
Her şeyi, adımı bile unutup
Uyusam...

RAHATI KAÇAN AĞAÇ

Tanıdığım bir ağaç var
Etlik bağlarına yakın
Saadetin adını ile duymamış
Tanrının işine bakın.

Geceyi gündüzü biliyor
Dört mevsimi, rüzgârı, karı
Ay ışığına bayılıyor
Ama kötülemiyor karanlığı.

Ona bir kitap vereceğim
Rahatını kaçırmak için
Bir öğrenegörsün aşkı
Ağacı o vakit seyredin.

ALATURKA

Çık benim şair tabiatım, çık orta yere
Fakir güzelinden söyle
Hasret ateşinden çal
Çal, söyle benim derdimi sevdalı sesinle.

Hep bilinen şarkılar gibi olsun
Hani, dil-i biçâreden
Sun da içsin yâr elinden
Yani bilinen şarkılardan olsun.

Yeni sözler arama nafile
Derdim yeni olsa anlarım
Gel, hazırından söyle bu akşam
Üzme yetişir, üzme firakınla harabım.

Sonunda ah çekeriz derinden
Kim anlayacak sahiden olduğunu
Sen söyle yalnız
Zülfündedir baht-ı siyâhım bestesini
Dede'den.

YÖRÜK MEZARLIĞI

Çorakta bir davar sürüsü gibi akpak
Düşünür köye karşı yörük mezarlığı.

Düşünür eski günleri.. iskândan önce
Yörük durmaz göçer, davarı nerde orda
Ha ova kırında, ha yukarı illerde
Düşünür eski günleri.. iskândan önce.

Bir gün bırakıverirlerdi bütün işi
Toplanır ateş kenarında konu komşu
Kıl çadırlar sökülürdü sabaha karşı
Bir gün bırakıverirlerdi bütün işi.

Toplanır rençper köylüsü yollar boyuna
Geride kalmanın yaman hüznü ruhunda
Biz yeniliğin ve özgürlüğün peşinde
Toplanır rençper köylüsü yollar boyuna.

Ağlar bu mezarlıkta yörükler her gece
Bıkıp iri yıldızları davar sanmaktan
Düşünür eski günleri.. iskândan önce
Geride kalmanın hüznü yamanmış yaman.

YALAN

Ben güzel günlerin şairiyim
Saadetten alıyorum ilhamımı
Kızlara çeyizlerinden bahsediyorum
Mahpuslara affı umumiden...
Çocuklara müjdeler veriyorum
Babası cephede kalan çocuklara...

Fakat güç oluyor bu işler
Güç oluyor yalan söylemek...

ŞINANAY

Ada vapuru yandan çarklı
Bayraklar donanmış cafcaflı
Simitçi kahveci gazozcu
Şınanay da şınanay

Müslümanı yahudisi urumu
İsporcusu ihtiyarı veremi
Kiminin saçı uçar, kiminin eteği
Şınanay da şınanay

Estirir de Ada yeli estirir
Seni sevindirir beni küstürür
Lüküs kamarada kimler oturur
Şınanay da şınanay

TOHUM

Dörtnala haberci ilkyazdan
Aşağdan inceden beyazdan
Dumanı tüten sıcak tohum
Dolan kara toprağı dolan
Ulaş yeryüzüne ak tohum

Hey gücüne kurban olduğum
Dağ taş dinlemezim hey aman
Göster o gül yüzünü göster
Önce yeşil yeşil bak tohum
Sonra sarı sarı gülüver

Donansın donansın daneler
Kız oğlan kız, alaca kına
Tarlalar sebil tek bedava
Ver güzelim ver yiğitim ver
Pir aşkına fakir aşkına

Anladın farkı neden sonra
Tohumdan başka şeymiş bitki
Bu küçük deli fişekteki
Ne ki? Ağaç mı allı pullu
Yoksa ayrık mı, başak mı ki?

Kim bilecek... Kapalı kutu
Ama bulut, yağmur bulutu
Gelir kararır nerdeyse
Tohum altta nefes nefese
Kulağı gök gürültüsünde.

DÜZENLİ DÜNYA

Bayılırım şu düzenli düyaya
Kışı yazı
Baharı güzü
Gecesi gündüzü sırayla.
Ağaçların kökü içerde
Bütün ağaçların kökü içerde
Dağların başı yukarda
Bütün dağların başı yukarda
İnsanların aklı başında
Bütün insanların aklı başında
Beş parmak yerli yerinde
Baş işaret orta yüzük serçe.
Diyelim kalksa da serçe
Orta parmağa doğru yürüse
Ne haddine!
Yahut akasyanın biri
Başını toprağa daldırdığı gibi
Bir gezintiye çıksa
Merhaba kestane, merhaba çam
Selâmün aleyküm, aleyküm selâm
Kimsin nesin nerelisin derken
Laf açılır mı bizim akasyanın kökünden...
Bir uğultudur başlar rüzgârda
Kökü dışarda, kökü dışarda!
Yahut ne olur koca bir dağ
Başaşağı gelsin...
Aman Allah göstermesin.
Bayılırım şu düzenli dünyaya
Altta ölüler
Üstte diriler
Gel keyfim gel!

BOĞAZİÇİ'NDE AYIN ON DÖRDÜ

Ben Boğaziçi'nde ayın on dördü
Nazlı nazlı, aheste beste... Derken zil zurna
Def keman dümbelek çiftenağra
Hey babam hey...
Yamandır Boğaziçi'nde ayın on dördü yaman
Çileden çıkarır adamı dinden imandan eder
Komaz zengin fakir farkı
Kör eder, sağır eder, dilsiz eder.

Kimi der ki, "Gel de inanma Allaha
İspatı işte ortada
Bu şehrâyin, bu nur...
Yeter ki ruh olsun insanda.
Ruh ruh... Üst tarafı yalan
Para mal mülk han hamam yalan
Şu karşıki koru benimdir ya
Şu yalı, şu çayır, şu fabrika
Ama sonra
Sonunda fakir zengin bir arada."

Bir yanda pırıl pırıl Göksu testileri
Ayışığında dipdiri, büyümekte kolları, elleri...
Bir yanda ağlar, alabanalar
Yavaş yavaş uyanan fakir balıkçı köyleri
Bir yanda yalılar, sahilsaraylar
Kimi yanmış, kimi çökmüş, kimi...
Kiminin Hürriyet'te beli bükülmüş
Kiminin Hürriyet'te atılmış temeli.
Bir yanda betonarme kübik yalılar
Betonarme kübik yalıların salonlarında
Mor kadife yastık üstüne çiğ beyaz
Yağlı boya hülyalı bir mehtap.

./

İki sahil boyunca yalılar
Eski yalılar, yeni yalılar
El ele diz dize sıralanırlar
Şevki Paşa yalısı, Zarifi Bey'in yalısı
Elmasyan'ın yalısı, Sabuncular'ın yalısı
Mısırlı'nın yalısı, Arnavut'un yalısı, Acem'in yalısı
Amcanın yalısı, dedenin yalısı, silsilenin yalısı
Ali Bey'in, Hasan Bey'in, Hüseyin Bey'in yalısı
Yezidin yalısı, hınzırın yalısı, domuzun yalısı
Kedinin köpeğin yılanın çıyanın yalısı
Yalısı da yalısı da yalısı da yalısı.

TELGRAFHANE

Uyuyamayacaksın
Memleketinin hali
Seni seslerle uyandıracak
Oturup yazacaksın.
Çünkü sen artık o sen değilsin
Sen şimdi ıssız bir telgrafhane gibisin
Durmadan sesler alacak
Sesler vereceksin.
Uyuyamayacaksın
Düzelmeden memleketin hali
Düzelmeden dünyanın hali
Gözüne uyku giremez ki...
Uyumayacaksın
Bir sis çanı gibi gecenin içinde
Ta gün ışıyıncaya kadar
Vakur metin sade
Çalacaksın.

FALTAŞI

Havada kuş yok
Yaprak kıpırdamıyor
Deniz bi kalıp olmuş
Boşandı boşanacak

Çın çın ötüyor sessizlik
Gerilmiş kolum bacağım
Faltaşı gibi bekliyorum
Tıkanacağım.

YANYANA

Bu gürül gürül otların yanı başında
Ağacın gölgesine değdi değecek
Tam şeftalinin kokusu başlarken
Öpüşmeye kıl kadar bitişik
Akarsuyun burnunun dibinde

Bu zulüm, bu haksızlık, bu işkence

KAPI

Ağacın yanından geçiyorum
Ağaç yerli yerinde
Dönüp bakıversem birdenbire?

Soğuk taşlara basıyorum
Bütün ısınıyor tenim
Bu yangın bu kıyamet ne?

Güneşi yanıma alıyorum
Açıyorum önüme denizi
Ağaç taş güneş deniz
Aç biilaç hepsi.

Ben de sizdenim ben de
Yerli yerimdeyim ben de ağaç gibi
Taş gibi soğuk
Güneş gibi sıcak
Rahat mı rahat deniz gibi.

Bir gün dedim ki kendi kendime
Gözlerim de varmış demek
Ellerim ayaklarım gibi.
Bunu aklımla buldum.
Önce ellerim ayaklarım akıllandı
Sonra ellendi ayaklandı aklım
Artık iş bölümü hak getire.

Ben yıktım bu kapıyı ben
Deliler gibi hayvanlar gibi
Karşıma çıktı ansızın
O mutlu güvenli doğal
O yalansız duru ilk
Yitik evren.

ANI

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil
Değil bu anılacak şey değil
Apansız geliyor aklıma

Nerdeyse gün doğacaktı
Herkes gibi kalkacaktınız
Belki daha uykunuz da vardı
Geceniz geliyor aklıma

Sevdiğim çiçek adları gibi
Sevdiğim sokak adları gibi
Bütün sevdiklerimin adları gibi
Adınız geliyor aklıma

Rahat döşeklerin utanması bundan
Öpüşürken o dalgınlık bundan
Tel örgünün deliğinde buluşan
Parmaklarınız geliyor aklıma

Nice aşklar arkadaşlıklar gördüm
Kahramanlıklar okudum tarihte
Çağımıza yakışan vakur, sade
Davranışınız geliyor aklıma

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil
Değil, unutulur şey değil
Çaresiz geliyor aklıma.

OLSUN DA GÖR

O gün gelsin neşemiz tazelensin de gör
Dünyayı hele sen bir barış olsun da gör
Seyreyle gülü bülbülü
Çifter çifter aylar gökyüzünde
Her gece ayın on dördü

Kuşlar geçecek damların üstünden
Kuşlar konacak dallara
Kanat seslerini duyup uyanırlarsa
Gene kuşlarla uyusun çocuklar
Olanı biteni anlatma.

Hiç görmediğim şey bu
Kurdun gözü yılmış sürüden
Elmanın yarısı soğuk yarısı sıcak
Ağulu bitkilere dolanmış salkım
Güneşten yağmur boşanacak

Yetsin demir çağının beyliği
Yeni bir gün başlıyor demek
Yeryüzünde korkusuz yaşamak
İki milyar kişiye bir dünya
İki milyar kişiye iki milyar ekmek

Yazık olur bu düş yarı kalırsa
Barış günü insan hakkı yenirse
Köroğlu'nun sözü dinlenmelidir
Sıvas ilinin Banaz köyünden
Pir Sultan Abdal dirilmelidir

Ah günüm yetse görmeye seni
Seni övmeye gücüm yetse
Barış çağı altın çağ
Son ozanı ben olayım bu özlemin
Bu özlem bitse

O gün gelsin neşemiz tazelensin de gör
Dünyayı hele sen bir barış olsun dâ gör
Seyreyle deli ozanı
Baştan başa sevda, baştan başa tutku
Dili baldan tatlı

KOLLARI BAĞLI ODYSSEUS

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I

Kara gemi Okeanos ırmağının
Akıntısından kurtulup tanrısal
Denizde Ayaye adasına varınca
Onu kumsala çektik ve uykuya
Dalarak tanrısal şafağı bekledik.
Sabah sisi içinde doğan
Gül parmaklı şafak
Elpenor'un yüzüstü yatan ölüsünü
Bulmuştu ilk önce kıyıda.
Martı leşleri ve deniz kabukları arasına
Törenle gömdük onu kederli
Gönülle ve yanık yüzlü şaraptan
İçerek dinledik Kirke'yi.

2.

Tanrıçaların en tanrısalı
Güzel belikli Kirke eyitti
"Sen Odysseus iki ölümlüsün
Hades'i gördün daha yaşarken
Güneş doğmayan neşesiz ülkeyi
Günlerce karanlıkta kaldın
Çünkü İthaca yaşatıyordu seni
Tanrısal denizde ordan oraya
Bin yıldır aradığın ada...
Konağının sarsılmaz temeli
İkarios kızı Penelopeia
Ve erdemli dölün Telemakhos
Bütün ülkün ve sevgin olan İthaca."

3.

"İyi dinle söyleyeceklerimi
Her şeyi olduğu gibi anlatacağım sana
Ki yeni uğursuzluklar yüzünden
Denizler ortasında kalma bir daha.
Önce Sirenlere rast geleceksiniz
Koruyun onlardan kendinizi
Yabansı ezgilerle büyüleneceksin
Ordan çarçabuk uzaklaşmalı ki
Büsbütün yok olmasın İthaca.
Sirenleri aştıktan sonra kürekçilerin
İki yol çıkacak karşına birden
Acaba bunlardan hangisi?
Artık onu orda sen bileceksin!"

4.

Oysa İthaca'yı hiç görmemiştim
Penelopeia yoktu, Telemakhos da,
Ama İthaca kafamda onlardan kurulu idi.
Tanrıçaların en tanrısalı
Kirke'nin bile söyleyemediği
Bu yolu bulup geçeceğim;
Ama ne denli güç olursa olsun
Bilerek varmak istiyorum şimdi
Sirenlerin ezgilerini dinleyeceğim
Dedim ve büyük bir mum peteğini
Tunç hançer ucu ile ezdim çabucak
Tıkadım kürekçilerin kulaklarını bir bir
Orta direğe bağlattım kendimi.

5.

Kürekçilerim hasatsız denizi
Köpürttüler kürekleriyle,
Tez yürüyüşlü gemi gün batarken
Ulaştı Sirenlerin adasına,
Yüreğim kopacak gibiydi
Kanatlanıp uçacak gibiydi, ama
Sirenlerin izi bile yoktu ortada.
Yalnız bir ezgi, ta derinden
Ta içerimden gelen bir ezgi
Başladı yavaş yavaş yükselmeğe;
O yabansı, o büyülü türküleri ben
Söylüyordum sağır gemicilere
Yalnız ben duyuyordum Sirenleri.
Kirke, bilge tanrıça, selam sana!
Sağ salim geçtim kendimi.

ŞİİR YAZMAK

Kimi bir sözcükten yola çıkarım
Aç kalmış güzel bir kurttur o

Kimi bir düşünden ki
Kör bir gül gibi dönenir

Bedevi bir sabır gibiyimdir
Ey tesellisiz gece

GÜVERCİN

Güvercin
Pencerede kopan alkış

AĞULU MANTAR

Yağmur bir adım ötemizde
Kabarmış ağulu mantar

Sessizliktir ateşin yanındaki kütük
Suyun ışık değmiş kabuğu

Sen tane tanesin sevgilim
Denizim ben batık aşklarla dolu

DEFNE ORMANI

Köle sahipleri ekmek kaygusu çekmedikleri
İçin felsefe yapıyorlardı, çünkü
Ekmeklerini köleler veriyordu onlara;
Köleler ekmek kaygusu çekmedikleri için
Felsefe yapmıyorlardı, çünkü ekmeklerini
Köle sahipleri veriyordu onlara.
Ve yıkıldı gitti Likya.

Köleler felsefe kaygusu çekmedikleri
İçin ekmek yapıyorlardı, çünkü
Felsefelerini köle sahipleri veriyordu onlara;
Felsefe sahipleri köle kaygusu çekmedikleri
İçin ekmek yapmıyorlardı, çünkü kölelerini
Felsefe veriyordu onlara.
Ve yıkıldı gitti Likya.

Felsefenin ekmeği yoktu, ekmeğin
Felsefesi. Ve sahipsiz felsefenin
Ekmeğini, sahipsiz ekmeğin felsefesi yedi.
Ekmeğin sahipsiz felsefesini
Felsefenin sahipsiz ekmeği.
Ve yıkıldı gitti Likya.
Hâlâ yeşil bir defne ormanı altında.

TEK BAŞINA

Ölürken çocuklarımı unuttum
Küçük deniz kirpikleriyle sabah
Denedim bütün sabahları.

Sana sürgünümün şarabını bıraktım al
Mumlarını güzelliğin ve hiçliğin
Bir de kaygumun soluk ellerini.

Denedim bütün ölümleri
Ama görmedim büyülü ağaç
Ezilmiş sevdaların giysileri.

Sana ayrılığın yayını bıraktım al
Bir de adını bilmediğim gökyüzünü
Lamalar gibi koşar bozkırda.

Oysa ölümsüzlük şuracıkta, kar
Güneşi gibi doldurmuş odayı, basit,
Anlamsız ve tek başına.

Ayaklarım hayvan, üstüm başım bitki
Denedim bütün vakitleri al
Başka türlü geçmeyen bir vakitti.

ANA TANRIÇA

Arkeolog James Mellaart'ın Çatal
Höyük'te bulduğu dokuz bin yıllık
yeraltı kenti için

Kurt eti yemezdik
Çok böğürtlen şarabı ve badem yağı
Yeryüzü ölüm gibi güzeldi korktuk
Kentçe toprağın altına kaçtık basamaklı
Odalarımız ve boynuzlu mezarlarımızla.

Mavi geyikler vururdum
Obsidian satardım Kıbrıs'a
Büyükayı yılında gezdim tekmil Pamphilia'yı
Keramiksiz Beldibi'ne kırmızı kablar verdim
Boğa kızı Dentalia'yı aldım karşılığında.

Ana Tanrıçanın önünde yattık
Konuşmadan ve acıkmadan ölesiye
Damın üstünde aslanlar dolaşıyordu
Alt katta ölülerimizin kemik sepetleri
Gebe Tanrıça, duvarda resimler ve meme.

Yangında alev aldı Dentalia – duvar gibi –
Acı burçak yedim o gece
Odamın altına gömdüm kızı
Mavi yeşil apatitli gerdanlığı
Ve kırmızı halhalları ile.

TEKNENİN ÖLÜMÜ

Kara yakındı önce, hem çok yakın,
Elimi uzatsam tutardı.
Yıldızsız teknemdi inip çıkan gece,
Kurumuş gece, kum, kömür, arduvaz...
Kara yakındı önce, hem çok yakın,
Denizleyin inip çıkan önümde
Bir tanrının atardamarı.

Açtım, yorgundum ama uykum yoktu.
Günlerce yekesiz yelkensiz
Ne de çok kuş takılmıştı ardımıza,
Ne çok harman gördüm köpükten beyaz...
Açtım, yorgundum ama uykum yoktu.
Güneşler hâlâ sağımda solumda,
Sürer gibiydi açık deniz.

Deniz en ince hayvanı belleğin
Nerden kalktım, o rıhtım, o çan...
Bilmiyorum o gök kıyı nereye gitti!
Bir masal şebboyu çarmıhtaki yaz.
Deniz en ince hayvanı belleğin
Bir kuşluk vakti tanrının sevdiği
Görünür zamanı yaratan.

Canlı mıydım? O uğursuz kıyıda
Öldüğüm gün de bilemedim.
Hep o sallantı, o devinim, o avcıl
Bayrak, bir az aş tenceresi, bir az
Küfür, karı kız öyküleri, sonra
Dipteki ölülerin fısıl fısıl
Konuşmalarını dinledim.

Doğdum mu? Nasıl? Belki bir tezlik
Yeli kımıldadı, kan gibi.
Ağaç ve kızak, demir, yağ, halat, katran,
Boya kutuları, süngер, tel ve gaz...
Derken gün kokulu yüreğimdi ilk
Yapının boş gömütünde dikili
Sabırsız kaburgama çarpan.

Ruh, şarabı gördü üzümden önce
Süt, kan olmak için devinir
Tohum bildi herkesten önce ekmeği
Gün, denizi salıvermeden batmaz.
Ruh, şarabı gördü üzümden önce
Ağaç ne diye kalktı çiçeklendi,
Denize inmesi nedendir?

Ah yalnızlığın gömük kapıları,
Aysız ayışığı gibiydim,
Geceleyin gece, gündüzleyin gün
Gibi suyun altına vuran yalaz.
Ah yalnızlığın gömük kapıları
Bir yağmuru dinlercesine bütün
Anları iç içe bilirim.

Bir tekne her zaman düşüncelidir.
Bizimle demirledi gece.
Karaya çıktı tayfalarım uykulu.
Pruvamda çok acayip bir yıldız
Konmak istercesine gider gelir,
Suları budanmış bir yolculuğu
Sürdürmek isterdi kendince.

Kara yakındı önce, ödağacı
Kokusu sarmıştı geceyi.
Ve bir kuş bağırdı çağırdı tepemde,
Fosforlu sesi kabarık ve ıssız.
Lale rengindeydi şimşeğin dalı,
Ve güneydoğunun yangını pembe
Nakışlı bir çanak gibiydi.

Unutmak istemiyorum bunları,
Göğün damarlarını gördüm,
Fırtına kırının yaban keçisini,
Koşar küpeşteme saçsız sakalsız...
Ağaç gibi yırtılan karanlığı,
Koca kulaklı lodosu, o fili,
Ah yay biçimindeydi ölüm.

Yalnızlıktır denizin tek yasası,
Aşkın altın yasasıdır o.
Bir gün kum uyanır, ay gıcırdarsa
Çalınırsa bir gün gömük kapımız
Kalamazsın sabaha inen suda,
Kalk kürek, yola düşmenin sırası,
Aşkın altın yasasıdır o.

Kükürt rengindeki ağzı gecenin
Üfürdü huysuz karanlıkta
Sintineme düşçül bir ateşböceği,
Kömürdüm, tahtaydım, kurumuş anız,
O böcek oldu yangını teknemin,
Anladım kuşun, yıldızın gizini,
Başladım usuldan yanmaya.

Söndüremezdi kimse bu ateşi,
Kıyıdan kesilmiş sularda,
Kara hem yakındı şimdi, hem çok uzak,
Bir yanyanaydım onunla, bir yalnız.
Devirdim bütün yüklediklerimi
Ve demiri uykuda bırakarak
Bindirdim eskil kayalara.

Parçalanıyordum kimse bilmeden,
Ateştim cevizin içinde,
Ve bir gece içinde bilmeden öldüm.
Ey gece, nereden yol bulacağız,
Ey yaralı göğsüme düşen yelken,
Ya sen kürek, solmuş rüzgâr gülüm,
Ya sen ne diyeceksin, söyle!

Deniz durdu, mumyası yıldızların
Erir gün görmüş kayalıkta,
Ve yürüdü sabah, denizin ineği.
Ölünce ne yapsak sabah oluruz...
Ah kara yakındı ve darmadağın
Kuşları durmuş zaman kadar eski,
Taşları hüzün olan kara.

Kopmuş uykunun iskeletiyim ben,
Artık yelin göğsü olamam.
Gördün mü ölümün gözündeki mor rengi,
Söyle, ölüp dirilen tanrı, Tammuz,
Ay yapraklarının indiği bu dam,
Eski düşleri taşır mı yeniden,
Koca karınlı kuşlar gibi.

Bir yanda parçalanmış teknem durur,
Sert tütünüyle gün bir yanda.
Kara yakındı önce, hem çok yakındı,
Elimi uzatsam tutardı ama
Yalnızlıktır denizin tek yasası,
Bütün ölüler unutulur,
Yaşayanlar kalır tek başlarına.

Akşamleyin kaptan, birkaç gemici
Gelip dizildiler kıyıya.
Tutunacak bir tekne arar gibiydi
Ayağı kayan meltem ve cıgara
İçerek konuştular gizli gizli,
Bense dalgın bakıyordum, boşuna
Koparılmış süsendim sanki.

Çalıştılar bir hafta, Ağustosun
Altısında bütün iş bitti.
Kesik baş çapa, iplerim, küreklerim
Kumsalda şaşkın bir yığındır şimdi.
Tüter el ayak, tüter ıslak odun,
Denizin uzaklardan getirdiği
Yabancı, anlamsız bir şeyim.

KARDEŞLER

İskender'i gören Giula'dan kalmış
Saçma sapan bir hikâye.
Giula şimdi nerde?

"Yalınayak bir dilenci geldi yanıma,
Granikos suyunun kanlı kıyılarında.
– Kesenin yarısını bana ver, dedi,
Hakkımdır benim o para.
– Neden? diye sormuşum dalgınlıkla."

Dalgınlıkla sormuş Giula.

İSA'DAN ÖNCE

Lesbia, Catullus'un sevgilisi,
Kuğu boyunlu, belki de esmer,
İsa'dan önce seviştiler.
Birinci yüzyılda, Julius Caesar'ın,
Cicero'nun yaşadığı Roma'da.

Ama Lesbia şimdi daha erinçli
Ölümsüz epigramlarında Catullus'un.
Hepimiz yaşadık, nedir ki zaman!
Ölüm insanla geldi dünyaya
İnsanla gitti dünyadan.

TROYA ÖNÜNDE ATLAR

I. Koşu

Kör bir ozan anlattı bunları,
Atların da ruhu vardı Troya önünde,
Ta Hades'ten duyulurdu kişnemeleri,
Atsız bu kişneme ölüleri ürpertir,
Köpeği deliye çevirirdi.
Kimi de Troya önünde nal sesleri gezinirdi,
Gömülmemiş bir atın erinçsiz ruhundan.

O gün Akhalar başka biri için yarışsalardı
İlk ödülü Akhileus götürürdü barakasına.
Çünkü ölümsüz atları vardı,
Onları Poseidon vermişti babası Peleus'a,
Peleus da oğluna armağan etmişti.
Şimdi atlar yas tutuyorlar Patroklos'a,
Yürekleri burkuk, toprağa değiyor yeleleri.

Diomedes Tros atlarını koştu arabasına
O atları savaşta Aineas'tan almıştı.
Bir tanrı kurtarmıştı Aineas'ı.
Sarı Menelaos kalktı sonra, Atreusoğlu,
Tanrısal yiğit koştu arabasına iki at,
Agamemnon'un kısrağı Aithe'yi, kendi atı Podargos'u.
Antilokhos koşum taktı Pyloslu atlarına.
Sonra Köroğlu kalktı, koştu Kır At'ı.
Her yanında çifte kanat
Bilmez yakını ırağı.
Kendini beğenmiş Tahta At'ı çıkardılar sonra,
Yayıldı ortalığa yanık sedre kokusu.
Huylandı öbür atlar bu büyülü kokudan.
Sonra göründü Muhammed'in damadı Ali'ye
Benzer iyi huylu Düldül, edep yeri kapalı,
Dolandı çok tanrılı atlar arasında ağır ağır,

Gözleri iyi görmüyordu.
Başını yana eğen İskender'in Bukephalus'u
Geldi sonra, Hint kızları gibi derin bakışlı.
Güneyden yana bakıyordu ikide bir,
Sezmiş gibi Granikos suyunun yakınlığını.
Elcid'in Babeica'sı, derken Rocinante çıktı
Ağlayarak.
Anlatma bana atları!
Bilirim, ana rahminden gelir, gece, karanlık
Bir ahırda lamba tutar biri, ışık titrer
Samanların üstünde, hayvanın öksürüğü ve soluğu...
Başını döndürür bakar, "Bana benziyor mu?"
"Sekili mi ayakları?"
Anlatma bana atları!
Sabahın yerden kesilmiş tarlaları ve çığlık
Çığlığa suları gibi gök yarığından atlayan
Kanatlı Pegassos! Gençliğim benim, oğlum!
Delirmiş bir zamandı, yas, ölünün öcü, gövdesiz kuş,
Kırılan yıldız, unutulmuş bir günün yarısı.
Tohumsuz küçük göller ölüm anıtı gibi yükselen,
Ve giysisiz boşluk, yılgın uzay, o bitmeyen
Koşu... Atlar, atlar. Yaşlananı görmedim hiç.
Kimi yelesiyle devirmek ister burçları,
Kiminin eşeler toprağı hâlâ toynakları.
Anlatma bana atları!
Yüreğim kaldırmıyor düşündükçe vurulup
Vurulup yerlerde yattıklarını, anlatma,
Anlatma bana, görmedim Troya savaşını.

II. Ağu

Duydun mu?
Bursalı oto tamircisi Mehmet'in duyduğunu?
Katran, balık ve çam tahtası kokulu,
Yatışmamış çayırsı kadın kokulu kentin ./

Önceden bildi diye yakılacağını,
Ağulu yılan sokmuş Laokoon'u.
Kıvranıp duruyorlarmış çoluk çocuk
Rüzgârlı İlion kıyısında.
Kıyılarda birikir ölümün artıkları,
Düşüncede yitirilen ve bulunan sözcük,
Sonsuzluk, aranan kırık bir yontu gibi.
Kıyılarda birikir ün, yücelik ve düşman.
Çünkü deniz daha bitmemiştir, uykusuz
Ve yarı yarıyadır, çöker delikli fıçısında
Tortulanarak eski ölülerden.
"İzmir fuarından otobüsle dönerken
Gördüm, bir bulut sarmıştı İlion'u."
Bütün kitapları gaz odalarına atmışlar,
Dresden'de, Köln'de, Münich'de.
Über allen Gipfeln ist Ruh
"Gökte uçaklarla kuşlar çarpışıyor,
Kanatlar, tüyler, gagalar yağıyormuş kente."
Duydun mu?
Hep yabancı kızlar çalışır bizim genelevlerde
Adları La, Li, Lu...
"Peki,
Dağa bırakılan çocuk ne oldu?
Şimdi herkesin ağzında bu konu.
Kurda kuşa yem mi oldu dersin ormanda?
Parçalarını olsun bulamaz mıyız?
Parçalardan bir insan çıkmaz mı ortaya?
Hem ne olur, olmaz mı, gövdesiz olsa?
Olur, olmaz, olsa?"

III. Düş

"Sabaha karşı,
Gecenin kırıntılarını bir anda toplayıveren
Güvercin gibi sürekli aç bir saatta,

Doğmamış çocuklar kurar düşlerin yayını,
Kadın düşünde gördü çocuğu ve yangını."
"Demek çocuğu dağa bıraktılar, düş ve yangın
Kaldı. Keşke düşü bıraksalardı."

"Evet korktuk düşten, gereği buydu,
Elimizde değildi düşü yorumlamamak,
Yorumun gereğini yapmamak da öyle.
Çocuk büyüyünceye değin bekler yangın,
Beklesin gelecek günün kötürüm yazıtı,
Beklesin kuş gagalarının yaraladığı ayna,
Şarap her zaman içilir ve bekletilir,
Çünkü kırmızıdır sıçrayan kanın rengi,
Gidip gelen günün ve uzayan şarkının rengi.
Bölmedik mi günü yediye, geceyi beşe?
Bu uykusuz direncin suyunu mühürlemedik mi?
Biz atmadık mı ayı bunca uzağa doğumdan?
Biz uzatmadık mı uykunun ağır bacasını?
Beklesin gizemli suda bekleyen kamış,
Ve ayın kuru eteğinden bakan göz kuşu,
Kent kurulmadan taşı kör eden kar bıçak,
Ah beklesin bekleyecek olan alın bekler,
Tut gelgitin ucundan derim tutar ve bekler.
Sürer gider su, toprak, usun arsız otu,
Atlı karınca, örtüler, tapınak ve merdiven,
Sürer ölümsüz mutluluk, iç sıkıntısı,
Bekleriz bize verilmiş olanı yaşayarak."

"Ah çok çekmiş yorumcu!
Taşıyabilecek miyiz dersin birlikte
Kim bilir kaç yıl sürecek kaygımızı?
Yarınımızın ne olacağını bilmiyorduk
Gene de bilmiyoruz, ama bir umut bu çocuk,
Umutsuzluğumuzun umudu.
Git bul ormanda onu."

./

IV Dönü

Orman, çıplak yerlilerin attığı büyülü
Bir ağdır ve sanki avlanmış, şaşkın
Bir at gibi dağ, kurtarmak ister başını,
Tırmandıkça tırmanır çukur sularına
Göklerin.
Aşağıda,
Surlarla deniz arasında, dokuz kez yıkılmış
Surlarla, yedi kez ıssız kalmış deniz arasında,
Düşle yangının iki kanadı arasında,
Hiçliğin tek kurşunu zamanı uzatan
Ve acele söğütleri ölümün dilinden
Konuşturan dayanıklı ırmak horonu ile
Bitişin komşu duvarı Boğaz arasında
Dönüyordu atlar... Yaşlananı görmedim hiç.
Kimi yelesiyle devirmek ister burçları,
Kiminin eşeler toprağı hâlâ toynakları.
Bir yanda armağanlar bekliyordu Bir kadın,
Kulplu bir üçayak, altı yaşında bir kısrak,
Ateşe değmemiş bir kazan, iki kulplu bir kap.
Bağırmalar, nal sesleri, toz duman...
Über allen Gipfeln ist Ruh
"Peki,
Dağa bırakılan çocuk ne oldu?"

V. Fal

"Şu mavi boncuğu gördün mü? Bir deveci
Tuttu onu geçende. Tuhaf adamdı doğrusu,
Hem fal baktırır, hem dövüşürdü yılmadan
Falına karşı. Anlamam ben. Boğulmuş
Geçerken Fırat'ı. Aç bir köpektir fal,
Kovalarsın, döner gelir, bulur seni.
Şu önümdeki kurşun ne bileyim kimin falı?

Macbeth'e kral olacağını söyledim,
Ama öldüreceğini söylemedim kralı.
Zamanı uzatmak da elimde değil,
Kısaltmak da. *Yat sat tat ksanikam.*
Bak, gözümü kırptım, her şey geçti gitti,
Yarın dündür, dünse daha gelmedi.
Şu bakla, tuttuğun çocuk olsun, itiyorum,
İniyor dağdan aşağı... Ne kadar zaman geçti?
Bilemem. O mu, değil mi, bilemem gene.
Bir lamba yak, akşam başkadır ışığı,
Gece yarısı başka, bambaşka sabaha karşı.
Ama lamba aynı lamba.
Santana ksana dharmas. İnan, inanma."

VI. Sevi

Orman sen elimi tutunca başlardı,
Yarılırdı bir incir gibi ortasından.
Koşardık yukarı iki büklüm, soluk soluğa.
Alabalıklarla düşe kalka, çam pürleri
Keserdi hızımızı, Elimi Bırakma, Elimi
Bırakma...
Sonra kayardık ta aşağılara.
Ve alçalırdı sessizlik bir ağaç gibi
Kök salardı sende ve bende, arayarak
Toprağın sıraya dizilmiş suyunu.
Ayçiçeğinden göğüslerin döner ışığa,
Yürürdüm göğsünde öğle saatları gibi,
Yürürdüm bir anıt kemeri gibi iki yanında.
Sonra gene başlardık koşmağa,
Yukarı, daha yukarı, çukur sularına
Göklerin. Öperdim seni, titrerdin, parçalanmış
Anları birleştiren sevi düş görmez. Ey orman,
Ey avlanmış atın falı, ey yeniden başlamanın
Aç güvercini! Falımız yok bizim. ./

Yaktık onu göçmen kuşların gözlerindeki
Benek, gagalarındaki tekçil dane gibi
Daha gün doğarken. Falımız yok bizim.

"TROYA ÖNÜNDE ATLAR" İÇİN BİRKAÇ SÖZ

"Troya Önünde Atlar" adlı şiirim için bir açıklamada bulunmak gereğini, önce orada kullandığım iki Hintçe ve bir Almanca söz dolayısıyla duydum. Fakat böyle bir işe girişince de, esin kaynaklarım, alıntılar ve konu üzerinde kısaca durmanın yararlı olacağı düşüncesine vardım.

Paris'in dağa atılması masalında, bana çelişkili görünen bir sorun bulagelmişimdir. Troya Kralı Priamos'un karısı Hekabe'nin, Paris'e gebe iken gördüğü korkulu düşü yorumlayan kâhin, doğacak çocuk yüzünden kente felaket geleceğini söylüyor; bu yoruma inandığı kesin olan baba, çocuk doğunca, yırtıcı hayvanlar paralayıp öldürsün diye onu İda'ya (Kazdağı) attırıyor. Çelişik durum şuradadır bence Tanrılar biçtikleri yazgıları, birtakım belirtilerle (bu arada düşlerle) duyuruyorlardı; konumuzda tanrı sözcüsü kâhinin yorumuna inanılması, gerçekte tanrıların yargısına uyulması gerektiğini gösterdiği halde, nasıl oluyor da ölümlü Priamos'un alacağı korunma önlemi ile bu yazgıdan sıyrılınabileceğine güveniliyordu? Tanrıların saltık istencine inanç ile, bu istencin alt edilebileceği görüşü bir arada bulunabilir miydi?

Sorun, ilkçağlardan günümüze değin, değişik biçimlerde, tazeliğini korumaktadır. Tanrıları kurbanlar sunarak yatıştırma, tanrılardan kaçarak, gizlenerek korunma, zaman zaman da onlara karşı gelme, bir tanrıya karşı başka bir tanrının korunumuna girme umudu gibi çabalar ve eğilimlere mitologyalarda çokça rastlanıyor. Tek tanrılı dinlerde gene kurban, dua ve tövbe, benzeri işi görmektedir. Ayrıca, sözgelişi İslamlıkta irade-i külliye, irade-i cüz'iye biçiminde görünen bölünüm ise, kulun öteki dünyada cezalandırılabilmesi için bulunmuş gibi görünen bir sorumluluk

töresini ortaya çıkarmaktadır; irade-i cüz'iye olmasaydı, kulun cezalandırılması olanağı ortadan kalkacaktı, bundan ötürü de kulun orantılı özgürlüğü kabul ediliyor. Demek konunun özü, insanüstü güçler istencinin saltık olup olmadığıdır. Doğa ve toplum yasalarına karşı bireyin durumu tartışmaları, konunun daha yeni biçimleri olarak görünüyor. Bireyin zorunluluk altında bulunduğu ya da özgür olduğu sorunu, Schelling'den Sartre'a değin çeşitli yorumlara yol açmıştır.

Paris'in dağa atılması konusunda ise, tanrıların istenci yerine geliyor sonunda. Demek çocuğun ölüme bırakılması, insanüstü düzenin yenilmesini sonuçlandırmıyor; olsa olsa, sonuç belki geciktiriliyor denebilir, ama Paris dağa atılmasaydı da felaket gene zamanında ortaya çıkacaktı; çünkü Paris, dağ yerine kentte büyüyecek, gidip Helena'yı kaçıracak ve bu olay bir savaş nedeni olarak, biçilen süresi dolunca belirecekti.

Bu konudan, tartışmaya katılmak için değil, şiirsel bir çalışmaya yön verebileceği umudu ile yararlanmayı kurdum. Gerçekte de bunların çoğunu, şiir yazmadan önce değil, yazarken ve yazdıktan sonra düşündüm.

Çalışmalarım, başka sorunlarla da karşılaştırdı beni; geriye, daha geriye baktıkça, tarihsel zaman başka bir biçime giriyor, hatta yok oluyor, ortaya anakronik bir geçmiş, giderek zamansız bir geçmiş bütünü çıkıyordu. Bu geçmiş bir sıra olaylardan kurulu bir zincir değil, bütün bu olayların iç içe girdiği eşzamanlı bir görünüm oluveriyordu artık. *Göçebe Denizin Üstünde* adlı kitabımdaki birtakım şiirlerde bu zaman sorununa takılmıştım, o zamanki düşüncelerimi daha da geliştirdim, geçmişle gelecek birbirine karışıyordu ve şimdiki zaman şaşırtıcı bir kaypaklık içinde eriyordu. Sanki Paris'in doğması ile İlion'un yakılması arasındaki süre hiç geçmemişti ve bu bakımdan orakl tümden yitiriyordu anlamını, ya da zaman dışı bir saltığın kendi kendine konuşması oluyordu.

İlyada'nın XXIII. bölümünde, arkadaşı Patroklos'un ölümünden dolayı girdiği yastan çıkan Akhileus'un, Akhalı kahramanlar arasında düzenlediği yarışmalar yer alır. Şiirimin birinci bölümünde bu yarışmayı, anakronik bir yöntemle işlemeye çalıştım.

Homeros'un, "ölümsüz", "tanrısal" gibi sıfatlarla anlattığı atların arasına başka tanınmış atları da sokmakla geçmişi zaman bakımından arılaştırmayı denedim. Böylece uzaktan bakıldığında düş, düşün yorumu, önlem ve savaş tek bir parça durumuna giriyordu. Bu yolla, konudan, zaman sorununa geçmek olanağını elde etmeyi düşündüm.

II. ve IV. bölümlerde geçen Almanca dize Goethe'nindir, "Bütün tepelerin üstü sessizdir" anlamına geliyor. Dize'yi bulmakta bana yardım eden Haldun Taner'e teşekkür ederim. Dizenin alındığı şiirin adı, "Wanderers Nachtlied"dir.

V. bölümdeki "Yat sat tat ksanikam" ve "Santana ksana dharmas" sözleri Hintçedir. İlki, "Her şeyin süresi göz kırpmak kadar kısadır" anlamına, ikincisi de "Geçici varlıkların anlarının dizisi" anlamına geliyor. İkisi de Budizmin temel ilkeleri niteliğindedir.

M. C. A.

(Varlık dergisi, Kasım 1972)

ŞAŞIRTICI KARŞILAŞMA

"Çok eskiden yaşadım bu ânı ben"
Dersiniz şaşkınlık içinde.
İlk girdiğiniz bir ev, bir merdiven,
Birden güneş vuran pencere,

Ve tam sırasında tiren düdüğü...
İşte böyle gelmişti siz dünyada
Değilken bir gün öğle üstü
Bu renklerle bu sesler bir araya.

Yaşamak anımsamak mıdır yoksa?
Sanmam, biz de bir sestik belki
Birileri için yıllar önceki
Şaşırtıcı karşılaşmada.

YAZ SONU ŞİİRLERİ

1

Dün gece yağmur yağdı kente,
Sonra sabah, güneşte ayıklanmış,
Bir kahvede düşünüyorum,
Sen geleceksin ya, dalgınlık
Kopuverdi bir daldan, sallanarak
Geçen bayrak açmış bir bulut,
Sonra ikindi ve akşam, bakarsın,
Uyurken bir daha o yağmur.

2

Fal çıktı. Köpükler içinde kaldı deniz,
Tepeleme çiçek dolu bir sandal.
Eylülün eskil çadırına giriyoruz,
İşte, büyücü martının bozgun çağrısı,
Uyurgezer yosunları delirten poyraz,
Odalara sığınan ürkü yaprakları,
İşte, çırpınan bir kavağın
Yalnızlık sarnısı dolaşıyor bahçede.

3

Melez yapraklar, sararması yasaklanmış,
Bitimsiz bir zamanın cansıkıntısında,
Hatmi alı ışıklarla karıştırılan
Huysuz kuşların dağıttığı rüzgâr.
Başka bir yüzyılın rengi bu,
İlkel bir oymağın kurban sunağı,
Bunamış bir papağan gibi dilsiz,
Eski günler düşünde bir gökyüzü.

4

Karanlığın kuştüyleri doluştu
Eşzaman balkona. Hüzün çekilmez.
Tanıdığım bütün mumları yakın,
Ölülerin bilinciyle arınmış.
Ve geleceği onaramıyorum,
O bizim sayvan çocukluğumuzdu,
Yaşanır yalnız bu aylak güzlerde
Gelecekten geçmişe doğru.

5

Yaz sonu durdurur sokakta,
Tenha bir duvardan sarkıp, nereye böyle,
Düşünsene, orda kimse yok, yalnız akşam,
Telâşla düşer öne, hadi gitme,
Bak işte boşalmış perde, yağmur bu,
Rüzgâr çıktı, düşünsene, fırtına, dolu,
Lâmbalar yanacak nerdeyse, saat
O saat değil, düşünsene.

6

Önce küçük rüzgârlar uyanırdı
Dört perili kestanelikte,
Güneşin ipeğini çözerdi bir tavus,
Ama gerçekdışıydı sabah,
Doğallığını yitirmiş bir ölüm gibi,
Umarsız karşıla ikisini de.
Ey perdenin önünde oynanan Dörtleme,
Sen zaman değilsin, döne dur!

7

Küçük bir inanç yeter bana,
Ve güze inanabilirdim,
Ama biter mevsim, öteki başlar,
Saf değil doğa, oyalandım
Ama kanmadım, bana ne isli yağmurdan,
Çinko sesinden, hem güvenemem ağaca,
Düşünemem oluklardan akıp gideni,
De ki, benim zamanım başka.

8

Günler kısaldı, mevsimler de,
Ve yıl, bir öğrencinin okul defterinde,
Dört sayfa resim, öyle yarım yamalak ki,
Doğa gibi, bir bakıyorsun kar yağıyor,
Elimle bir anda dönüyorum ilkyaza,
Bahçe yinelesin dursun kendini,
Telepinu değilim, ölüp dirilemem,
Okul defterinde bırakın beni.

SABAHA KARŞI

Yorgun argın çıktık gemiden,
Bütün gece deniz korkuttu bizi,
Demir tarar, fener sönmüş, mendirek, kaya,
Bereket şarabımız vardı iki testi,
Çiy balık yemiştik, zeytin, bazlama,
Pompa çalışmaz, maşrapalarla boşalttık
Dipteki suyu, karanlığı ve uykuyu,
Sabaha karşı çıktı kırmızı ay.

SALYANGOZ

İşçi geliyor ağaç budamaya,
O ne tafra, o ne kırallık,
Bir omuzunda balta, ötekinde ıslık,
Yer değiştiriyor kuşlar dallarda.

Kente dönen çılgın mızıkacılar,
Çiçek tozu içinde tunç bir davul,
Borular arı gibi parlıyor güneşte.

At da sallanıyor, sevinç de,
Sokağa dökülen sesin demeti.

Kadın çıkmış salyangoz toplamaya,
Etekliğinde yılın beşinci mevsimi,
Bakıyor gürültüsüyle memelerinin.

Ve ağzında nar çiçeğiyle
Çocuk gider tayı sevmeye.

Yüreği tedirgin eden bilgelik.

DAVUL

Ay batıyor duman içinde
Boyalı yumurta gibi bir yıldız

Yüreğimi düşsel bir sokak gibi
Titreten kokulu gökyüzü

Duyuyor musun uğuldadığını
Mevsimlerin tarih boyunca

Narın rengine karışmış bir gece
Yüzü ateş böceği gibi aydınlatan

Ruhumuz iğreti bir yaprağın ışığı
Yalnızlığı bir kuyudaki gürültünün

Duyuyor musun bağışlanmış töreleri
Kocaman kalkanını öngörünün

Mührünü gizlemedik ölümün
Susar göğün üstündeki davullar

OĞLUM İDRİS'E UZAKTAN ŞİİR

Elmalar vardır öpmek için,
Yerleri hiç değişmeyen yıldızlar,
Kokular bilirim, yeni doğmuş ten,
Ve sesin ki denizin koylara girişi.

Ama yelken birden açılır gümbürtüyle,
Tekne ve bulut bir artık, kıyı sarnıç boş.
Olur da bir gün yağmur yağar mısın,
Rüzgârın dolar mı bir gün ben?

Geceyi bekletmekten caydım,
Damıtık suyla yıkadım uykuyu,
Kar gibi oldu seni düşlemekten
Sabahı karıştırıyorum.

Ölüm bendeyse yaşıyorum,
Senin otun öylesi taze,
Senin atın öylesi huysuz,
Senin ayakların öylesi tanrı.

Doğduğunda gülümsemiştin,
O gün bugün gökyüzümdür,
Yıldız konacak şaşıran dal,
Aya bakarken susan bahçe.

Bak ne yaptım, bir cıgara yaktım,
Bu şiiri yazdım koca elinle,
Ellerin bana öyle gereklidir,
Bilinmedik sokaklara çıkardım.

GELİNLİK KIZIN ÖLÜMÜ

Salâ verilirken kalktık kahveden,
Cumaydı, yılın en beklemiş günü,
Yemeni gibi üstünde tabutun,
Gölge veren ağaçsız bir gökyüzü.
Kızın babası yanımızda, boyu uzun,
Zayıf, ağzında mırıltılar.
On köylü, iki subay, bir tezkereci er,
Sıralandık ahşap mescidin avlusunda,
Namaz kılmadı adam, ağlamıyordu da,
Alnı bir uzun sabrın kabaran gelgiti,
Sürgün duvarı bekleyişin,
Dünyaya çok yakın bir gece gibi.
Aldık cenazeyi sarsmadan, iğreti
Ve hafif, gözlerimiz yerde,
Kayıp bir tayın izini süreriz sanki.
Kapılarda başları çatkılı kadınlar
Sallanıyorlardı sisli giysilerinde
Yüklüğe saklanmış çevreler gibi soluk,
Bölünmüş gibi yılın en katı ekmeği
İmece sofrasında hıçkırığın,
Kim bilir kaç ölümden kalma saçı gibi.
Susmuştu çekirgelerin kabuğu,
Toprak kumruları güneşin,
Ve köpeklerin yediği kemiksiz sabah,
Susmuştu göğün sarnıcı, boş.
Cemaat yürüyordu kaplumbağa gibi,
Mezarlığa doğru yüzyıldan,
Sarısabırların yanından, acelesiz.
Ayrık otu yolmaya gidiyor sanırsın,

Davul vurmaya, ay tutulmuş,
Tarladaki yarılmış toprağı görmeye,
Susuzluğun kirli rengini, ayıbını,
Dağa taşa vurmuş açlığı.
Dayanan dayanır, yağsız bulgular ve ahlat,
Gençleri alır ölüm ilk ağızda,
Sabah yıldızının uğrağı.
Böğürtlensiz mezarlığa vardığımızda,
Bir melek lâle sümbül dikiyordu,
Lâlelerden birini aldı adam,
Girdi kızının mezarına,
Sarıldı, öptü, bıraktı lâleyi sonra,
Kefenin üstüne, uykusuz.
Yedi çocuğu gömülüymüş, söylediler,
Bizi aç bırakan bu toprak
Açlıktan ölenlerle beslenir, dediler.
Dönüşün bir kişi omuzladı tabutu,
Toz toprak içinde vardık kahveye,
Yaşlı adam doğru çeşmeye gitti,
Elini yüzünü yıkadı konuşarak
Kendi kendine, duasız, bir tanrı gibi.

DEĞİŞTİRMELER

1

Dönebilir miydik soluk güllerle,
Nemli göklerindeyken mevsim,
Adanacak gün yitiverdi böyle.

Yolda arpalar gibi döküldükçe,
Tartıya kalmaz sözcüklerim,
Dönebilir miydik soluk güllerle!

Ayrık gibi sürer geçmiş gelende,
Ben yağmurun kum saatiyim,
Adanacak gün yitiverdi böyle.

Testide şarap köpürürcesine,
Arınacak nem kaldı benim,
Dönebilir miydik soluk güllerle!

Nice göğün düşüp öldüğü yerde,
Taşın ilkçağıdır yüreğim,
Adanacak gün yitiverdi böyle.

Çıtırtılarla bölünüyor gece,
Kuru böcekten bir değişim,
Dönebilir miydik yaban güllerle!

Adanacak gün yitiverdi böyle.

2

Toprağın ne güzel güniydi!
Bir el gibi ibrişim sepetinde,
Sabrımızın büyülediği.

Yaşlı rüzgârların değdiği
Buzul sonu taşlardan belleğinde
Toprağın ne güzel güniydi!

Uzağa dalmış bir tay gibi
Yüreği titreten kokulu öğle,
Sabrımızın büyülediği.

Göğün camı gibi eğreti,
Salınmış arıların gelgitine,
Toprağın ne güzel güniydi!

Sessizliğin sahipsiz kenti,
Yalnızlık da yitiveriyor, düş de,
Sabrımızın büyülediği.

Kuşların telaşından belli,
Geç kaldık, ay yaprakları içinde,
Toprağın en güzel güniydi.

Gecemizin büyülediği.

4

Konuğumuz kalmadı, güne doğru
Buğulu ırmak sularının
Mora boyanması gibi bir şey bu.

Pencerede öğlenin ayak sesi,
Yanına hiçbir şey almadın,
Portakal bahçesinde yıldız gibi.

Bulgurumuz kalmadı, zenginiz de,
En yeni sözcüğü ağacın,
Yeniden öğreneceğimiz dilde.

İkindiyi bilirsin, boş sarnıcı,
Çınlama gibi tek kaldığın,
Unutulmuş dalgınlığın uğrağı.

Bunluğumuz kalmadı, rüzgârlarla
Dolaştık durduk sormaksızın,
Karanlık içinde karanlıklara.

Ve sessizliğin içinde sessizliği
Denedin, hem uzak, hem yakın,
Sessizlik daha sessizdir şimdi.

Belleğimizin tek bildiği.

./

Denizle karayı yanyana bulduk
Kuş sesi gibiydi tamayın komşuluğu
İğde kokarak dökülmesi yıldızların.

Sonra yağmurlar başladı ve soğuk
Taşlar topladık ama çekülümüz yoktu
Çatıyı kurmaya, yıkılmış bir duvarın

Dibinde üşüyerek çoluk çocuk
Sanki düşsel ayçiçeğinin varoluşu
Gibi dünyaya varacak güneşe yakın

Her şey bildiğinceydi, bir suskunluk
Ve acı çekmenin bilinmedik uğuru
Bildik bir totem gibi göğsünde sabahın

Diker karşımıza gözleri oyuk
Ve ayakları delinmiş Oidipus'u
Her akşam aynı töreni başka bir avın,

Çünkü doğada suç yoktur ve ufuk
Yalnızca ulu insan için kan kokusu
İle bulanır peşin verilmiş cezanın.

Çalışmanın tapınağına gir ve arın.

Karacaoğlan'ın Bir Şiiri Üzerine ÇEŞİTLEMELER

I

Atımla yola çıkıyoruz seherde
Sabah, büyük bir kuş uyanıyor,
Ağırlaşmış ay gibi susuyorum,
Yaşı bilinmeyen yağmur önümde,
Bin yıl ötedeki ufak çiçekler.
Dün gece, dün gece gördüm düşümde
Kömür gözlümden ayrı düşmüşüm
Sevdamın avucunu bastırıyorum geceye
Yağıyor dağlara kar benim için
Güz ağaçları ile karıştırıyorum sisleri
Beni yola bırakan ırmağa dönüp bakıyorum
Uzaklıkların sınanmış bıçağı
Bir şey demek gelmiyor içimden
Kanımın buğdayını savuruyorum.
Atımla, atımla yola çıktım seherde
Lale sümbüller içinde hüma kuşları ötüyor,
Avcılar yolu tutmuşlar dağlara erken erken,
Dar sokaklardan geçiyorlar,
Sağlarına sollarına gümüşlü hamayıl asmışlar
Al atlarının,
Mücevherli tüfekler asmışlar omuzlarına,
Yeterince şarapları var günbatımı için
İnsan gibi bakan kartalları gördüklerinde.

II

Kısmetse bu akşam Eğrikol'da yatarız,
Yürümeyen geleceği üzüntümün,
Uzaklara kar gibi yağıyor bilmediğim yıllar,
Saklanmış sabahın akpak anısı.
Bir kuyu görmüştüm orda, ağzı kapalı,
Geçmişin fazlalığını sınadı yüreğim,
Güzeller suyundan içip kanarmış.
Dizimde derman kalmamıştı, çöktüm oturdum,
Ağzı kapalı kuyuya baktım, akşamın başkenti,
Konuşmaya başlamamış bir buzağı gibi,
Yazmalar gibi alaca bulaca baktım,
Bir söğüt, bir söğüt de baktı benimle,
Kuşların arasında dal konuşuyordu.
Kırılmamış taş gibiydi gün,
Karanlık toprağı karıştırıyordu,
Gizdi soyluluk veren yaşama.
Hiç güzel sevmedik mi yalan dünyada.
Gelinin ibrişimdi saçı, sustum kaldım,
Yatmadı benimle unutmam, ay toprağa değiyordu,
Üstüne dört libas giymişti
Bir kara, bir yeşil, bir al, bir beyaz,
Göğsünde dört nişan gördüm
Bir elma, bir ayva, bir nar, bir kiraz,
Cerenlerin yolundan koştu gitti.

III

Iraktır derler Kefendiz'in yolunu,
Yaşlanmış bir yağmur gibi kararıyorum,
Kısmetse bu gece Kefendiz'de yatarız
Akşam, uyardığım yolların kutsallığı,
Doğunun sütündeki haşhaş, amansız ot.
Al benekli keten giyer kızları,
Kar gibi parlaşırlar çiçeklerin sessizliğinde
Filiz veren söğütlerin yanında türkü söylerler,
Sevdamın şamdanı yanar gözlerinin ucunda,
Bakışımın iki avucunda yunar kederim.
Al yeşil konakları var, al çuhalı
Yiğitler iner ufacık meşeli yollara,
Uçar beyaz kazlar, gergin kumrular konar
İnci mercandan dallara,
Mevsimidir büyüyen taşın, arada bir öten
Badem ağacının, büyülerle uyutulmuş toprakta.
Ah elin ve gökyüzünün çaresizliği...
Çok çekti gönlüm, gönlüm, ayrılıktan küçük bir kuş,
Uzaklıkların kırağı düşmüş camı,
Sevdaya düşen yorulmaz derler.
Yedi türlü çiçek vardı başında
Dökmüş ince bele tel karmakarış.
Akşamdan soyunup girdim koynuna
Seher yıldızını gördüm, ülkeri gördüm,
Garipçe garipçe öten ibibik uyandırdı beni
Tekir'e gidecektim, ağır yağmurla yanyana,
Suyu dalgalı köprüden geçip.

./

IV

Gençliğimin karını serpiyorum ocağa,
Atımla Kırım'ı aştıktan sonra
Boynuna bırakırım dizgini düşsün,
Aksu'yun köprüsünü geçerim konuşkan bir arı ile,
Yağmur yağarken hendeğe, soyluluk getiren tan,
Şebboyların içinde saçını tarar havai sabah,
Ulu kuşlar semah kurar yukarda,
Orman ve cırcırla büyümüş çılgınlık.
Güneşin kara dikenleri bölüyor yorgunluğumu,
Akarsuyun tüyleri birikmiş sesini incelten acıma,
Kuş sürüleriyle türkü çağrıyor yaşamın egemen otu.
Kısmetimiz varsa bu gece Maraş'ta yatarız,
Bir han gördüm üç yüz altmış kapılı,
Kimini açtık, kimini ördük, çekik kaşlı yıldız,
Altın kafeslerde öter bülbülleri düşümdeki zamandan,
Tazıları gökboncukludur, seslenelim diye gök,
Yeşil ördek yayılmıştır çemenin şaşkın seline.
Bir buğday benizli, zülfü dolaşık
Gitme kal dedi, oyaladı beni ateşböceği evinde,
Perdelerin çiçeklerini topluyordu elma ağacı,
Saçındaki gülü koparmıştı bahçe.
Şarabı çam testilerden içtikti, dokunulmamış gün,
Toros'tan göç ediyor gibi,
Sonra batı rüzgârı girdi uykumuza,
Güvercinler girdi, kuğu kuşları, turnalar,
Uyuyup uykuya kanamaz oldum,
Uyandım ağladım,
Sarhoştum daha.

VIII

Üç derdim var birbirinden seçilmez
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm,
Daracık daracık bir yerim de yok.
Akşam geçiyor yaban arısını iterek,
Yüreğimin toprak yığını kuşlarla hafifliyor,
Acı, sıcak çorbasını arıyor tenceremde,
Ağlayayım diye bir cam,
Camın mendiline silinen yağmur,
Bu ılık yaz yağmuru yeşertir yüreği
Yapraktan önce kız memelerine değer.
Yüzümüzü yıkadığımız akşamın esintisinde
Rüzgârın kederli arabası oyalar bizi,
Pencerenin lambasını söndürmüştür batan güneş,
Sel gibi kurumuştur gün, geceye yürüyen dal,
Varırız atım, tokmağını çalarız
Ayışığında kuzulu kapının, sisle yanyana.
Selvi yuvarlayıp durur yıldızları tıngır mıngır,
Ayın kınalı elleri sevgilimin yüzüne değer.
Konuşan kuşlar götürürüz ona saydam gagalı,
Görülmedik yemekler, Fizan tarakları,
İpek mahreme, çift yanlı fildişi ayna...
Atım sende küheylanlık varsa
Gece yâr koynunda yatarız atım.

./

IX

Ayrılık acı
Mektubu okuyamıyorum
Gün mü, gece mi belli değil
Gelmeyeceğini yazmış olmalı.

X

Sevgilim beni bu bahçeye getirmişti
Yağmurlar yağmış, rüzgârlar esmişti
Şarap içmiştik yanyana
Küpeler kulakta mum gibi yanar

XI

Kuşlar seslerini bulmak için
Bahçelere koşuyorlar
O kadar yer gördüm ki
İçim sızlıyor unuttukça

XII

Pervaneyi öptü sevdi
Yanık bir türkü söyletti ona
Bense akşamın koca denizine doğru
İndim, yüreğim yanık.

ELMAS DORUK

Gece yarısı durdu ay, yıldızlar, uyku.
Ölü, zamanın adılını mırıldanıyordu
Hiç bilmediği yabanıl bir dille,
Ay gibi karanlıkta dinliyorduk bizse,
Neden hep sonumuza doğru benziyoruz,
Madem aramaya çıkmış tohum bu
Ölüyü saklıyoruz evde.

Bu ölü açık denizdeydi, kılıç gibi,
Başlamanın hiç bilmediğimiz istenci,
Bilgeliğin altın kemeri başımıza değdikçe
Her sabah her akşam görünür gözümüze
Yaşlı bir kıral gibi sağına soluna bakan
Zamanın duvara yazılmış ikiz resmi,
Ölüyü saklıyoruz evde.

Bir ölü gerekli her eve
Dalmış parmaklarının kalenderliğine,
Hiç bilinmez ki öldüğümüz
Bu yağmur hem gece yağar hem gündüz,
Söndürüp camlara damlayan ayı
Gündüzle gece yanyana iner denize,
Ölüyü saklıyoruz evde.

GÜNEŞTE

Çünkü saatler dardır, her şeyi almaz
Güneşte çözülür ve kayarlar bir yana.
Mısırlar güçlükle büyürken yağmursuzluk
Kaygılandırır dilsiz bahçıvanı.
Sessiz kuşlar, bir keçi, ağır iğde ağaçları.
Bir araba geçti incelmiş yoldan
El salladı biri, belki tanıdık,
Belki değil, süreksizliğin eşanlamı.
Ve denizin yorgun çağındaydı çocuklar
Çığlıkları titretir balkondaki sarmaşığı,
Çünkü dardır saatler, sığmaz biraraya
Dalgınlık, deniz ve sardunya.
Rüzgâr alıp götürdü balıkçı teknelerini
Uzaktaki kılıçlara, ki bilemeyiz
Hangi derinlikte dölleyerek denizi
Gidiyorlar öyle ağırbaşlı, doğuya.
Ve ocaktan çorbanın kokusu geldi demin
Burun deliğine kedinin ve köpeğin.
Rafta kitaplar, mavi bir şişe ve gül
Donmuş kalmışlar tek başlarına.
Duvarda bir resim, resimde kalabalık
Köy alanı, çocuklar, çember ve zaman,
Breughel nasıl da toplamış bunca
Ortaklığı ve uyumu biraraya,
Çünkü saatler dardır, sığdırılmaz,
Güneşte her şey çözülür gider bir yana.

İKAROS'UN ÖLÜMÜ

Doğum çoğuldur, ölüm tekil
Mumdandı aç tutkumun kanatları
Uçuyordum sevinç içinde.

Herkes işinde gücündeydi
Yok olmuş damlar ki unuttum.

Ve güneşin basamağından döndüm geri
Üfür üfürü uçardı yalnızlık
Zamansızlığın kanadı yalnızlık.

Hiç yıldız doğmadı ben gökte iken
Ne düşlediğimi unuttum.

Çift sürüyordu bir köylü iki büklüm
Kalkmak üzereydi ak bir gemi limandan
Denize düşeni kimse görmedi.

Herkes işinde gücündeydi
Ve acı çekmeği unuttum.

Belleğimde hâlâ gökyüzü dünya
Yüreğin yaban arısı yalnızlık
Yaşantısız daldı yalnızlık.

Tükenmiş tutkumun neşeli ağırlığı
Göksel erincimi unuttum.

Ölmeden bütün sabahlarımı unuttum
Denize düşeni kimse görmedi
Gökten indiğimi kimse görmedi.

./

Ak bir gemi kalkıyordu limandan
Görmediklerini unuttum.

Bölünmemişti tarihsiz gün
Varlığın kanatsız adı yalnızlık
Sudan dışarda kalmış ayaktı yalnızlık.

Soyağacına tırmanmıştım putsuz tanrının
Ölümün dilini unuttum.

Düşüncem yavaş yavaş giriyordu varolana
Tam bir uygunluk yoktu aramızda
Saydam yağmur gibiydi canlandıran ölüm.

Herkes işinde gücündeydi
Olanı biteni unuttum.

Yaşadığıma inanılmaz benim
Masal kahramanı gibiyim
Kimse görmeden yittim gittim.

Herhangi bir sözcüğün işitimsel imgesini, anlıkta ona karşılık düşen kavramla buluşmadan yakalamak ve anlamak bir tansıktır, bütün tansıklar gibi de şiirle eşdeğerlidir. Bilmediğimiz bir yabancı dilin işitimsel imgeleri bizde bu tansığı yaratamaz. Ama bilmediğimiz bir yabancı dilin onomatopeleri yaratabilir. Ne var ki onomatopeyi dil saymak yanlış olur, dil ile doğa arasında, daha çok doğaya yakın bir ses topluluğudur o. Dil doğadan çıkmamıştır, çünkü en arı kültürdür. Böyle olmasından ötürü de içeriğinden kolayca soyutlanabilir. Hiçbir sözcük, simgelediği nesneden bir şeyler taşımaz kendinde. Nesnelerle sözcükler birbirlerinden kesinlikle ayrılmışlardır, böyle olduğu için de yanyana yaşamak zorundadırlar. Nesneleri anlamanın olanağı yoktur. Herhangi bir otu topraktan koparıp bakın, onu elinizden atacaksınızdır, başka bir şey yapamazsınız; çünkü ot kendi kavramını bilmez ve dil söylemek için değil, işitmek içindir. Her şey kulakta oldu bitti. Rimbaud, yıldızların hafiften fru-fru ettiklerini duymuştu Öyle ise ne dediklerini de anlamıştır. Anlamak nesneleri yatsımakla gerçekleşir. Anlam dünyası bomboştur ve orada gözün hiçbir yeri yoktur. Biz bu boşluğu, tam öğrenirken kaçırmışızdır. Şimdi şiirle yoklamaya çalışıyoruz onu. Öğrenmek anlamakla ilişkili değildir. Bir kömür parçasını öğrenmeye çalışın, anlamını yitirecektir. Aynaya uzun uzun bakmaya benzer bu, yüz yok olup gider sonunda. Boşluk hiçbir şeyin söylenmediği, ama her şeyin işitildiği yerdir. İşitimsel imge işte bu yüzden anlamın ta kendisidir. Nesnelerin üzerinde anlam rüzgârları eser. Şeyleri zaman zaman karıştırmamız bundandır. Onların adları silbaştan verilebilir. Nasıl olsa çağıramıyoruz. Çağırmayı denesek çatal yerine mendil başını kaldırır. Çünkü bütün şeylerin bir tek ve aynı adları vardır. Çoğul tekildir demek istiyorum. Kavramlar hiçbir işe yaramazlar, çünkü gerçek değildirler. Ama anlam dünyasının tersi ve yüzü vardır. Tersi ve yüzü attınız mı, ortada hiçbir şey kalmaz. Duyu verilerini araya karıştırmıyorum, çünkü dilin sınırları orada durur. Tözün alanı başlar. Oysa dil yok edilmeden töze varılamaz. Renk bizi kör etmiştir. Bir çizgi çizmek için

üç yıl yeter. Ama onun üzerinden atlamak olanaksızdır. Belki müzik yapabilir bunu. Çünkü dizeyi tanımamıştır. Dize ise ele alınamaz, ete işler. Duyarsınız, bir şey yapamazsınız. Benzer ve benzeşen sözcüklerden ne denli kaçsanız yeridir. Sıfat-eylemler ise doğrudan düşmanınızdır. Atasözüne ya da şarkı sözüne benzemeyin! Ne çok acı olun, ne çok tatlı. Düşünerek başlamayın. Bir şey yapılırken, başka şey düşünülür. Bu kuralı unutma! Aklı oyalamak için en iyi çaredir. Çünkü kemik, etten sonradır. Bir tabak uzatılıyorsa, hiçbir kadın ikiz doğuramaz. Ağaç silkelense yıldızlar dökülür. Yere topukla vurun, dünyanın sizden uzaklaştığını görürsünüz. Oraya yeniden geldiğinizde kimse sizi tanımaz. Herkes işiyle, gücüyle uğraşmakta, ya da keyif sürmektedir. En iyi dize gözden kaçandır. Sözcükler arasında akrabalık yoktur. Bütün iş fenomenlerin yaşamına girebilmekte. Bu öyle inanılmaz bir yaşamdır ki, insan bütün nesneleri duyabilir. Sınırın orada bittiğini unutma! Ölümsüzlük vardır. Gördüğümüz dünya, yemin ederim, aslına benziyor.

KAYIP

Sen ve ben ve mavi perdeden
Tepeleriyle camın rengi

Şurada çıkarmıştın eteğini
Şurada inmiştin geceden

Mutsuzluk için dediğini
O gün nereye koymuştun ki

Şimdi anlat bana bilmeden
Geceyi, görmediğimiz geceyi.

YAĞMURUN ALTINDA

Yirminci yüzyılı yaşadım
Ertelenmiş bir yüzyıldı bu
Yıkık bir sur yazgımızın uydusu
Bekletir ömrü yürüyen ayla birlikte
Bırakmaz günün adını koyalım.

Yanıtsız bir yaşamdı erdemimiz
Herkes içindi ve kimse içindi
Okunmamış bir yazı, umudu doyuran,
Duaları düşünmek neye yarar
Kurgular tutuşturdu bacalardan.

Yirminci yüzyılı taşıdım
Tedirginliğimizin zorbalığıdır sanrılar
Ve tohumun beklenmedik gürültüsüyle
Çıplak su gibi yinelenir zaman
Gökyüzünde usumuzun dirliği.

Aklın başarısızlığa uğradığı içtenlik
Bir şive gibidir insan, ey öldürülmüş insan
Bilinmeyen bir hayvana özgü bir ses gibi
Sabırsız testi, hep dolar gibi olan
Her şeyin sese dönüşeceği bilinemez ki!

Bilip de diyenimiz yok.

./

Yirminci yüzyılı yaşadım
Parlak suyunda boğulmuş sahipsiz
İnsan yeryüzünde durur, bulutlar
Bulutlar düşümüzde doludizgin
Soylu bir çılgınlıktı gündemimiz.

Ellerinde oyuk gözlü idoller
Yüreğimin yalanını besler üç güzel
Bir dağın tepesinde buldum üç güzeli
Ama ses yok, sessizlik yok, önce erte yok
Bir mezar gördüm içinde kimse yok.

Yirminci yüzyılı taşıdım
Golgota'ya, dirilemem ki,
Taşlar arasında yabanıl erinç
Ölümü diriltiyorduk hep
Yaşam tabular arasında bir esinti.

Mevsimler kurgularla oyaladı bizi
Tarlaya bırakılmış bir at gibi
Bağlı, yalnız ve özgür,
Umudumuz sabrın tutamadığı ırmak
Umutsuzluğumuz insan kalmak içindi.

Yirminci yüzyılı yaşadım
Dingin karşıtlıkların adını bulmalı
Sel gibi kuruyor yaşlılık, gençlik
Sanki melekleri gördük uzun saçları
Tanrının unutkan kuzgunu idik.

Nasıl unuturum ey doğa
Bana bir diyeceğin vardı, kalakaldım,
Vaktim yetmedi, ölüm kalım,
Bütün yüzyılları yaşadım
Vaktim yetmedi anlamaya.

Yirminci yüzyılı taşıdım
Atalardan kalma huysuzluk
Kuşku, yeryüzü deliliği,
Kıralımız doğuştan yarım
Âmâ tanrımız Ara Ara idi.

Yaşayamadım yirminci yüzyılı
Kim yaşadı ki kendi yüzyılını
Akarsuyun dilinden sezenimiz yok
Orpheus'tan sonra ben geldim
Giz dönüp baktığımız yerde kaldı.

Görüp de bilenimiz yok.

Ah acımasızdır uykusuz soru
Delice zeytin yerdi atamız Homeros
Biz yemezdik, aşılı zeytindi bizimki
Suskun arpa, uyur uyanık harlı toprak
Ama yüzyılımız hamdı, delice idi.

Yirminci yüzyılı yaşadık
O çağa bu çağa gömüldük
Bir şey var, susar, bakar durur
Ölümün soluduğu denizle varolan
Gökyüzünden başka çağ yoktur.

./

Oysa ne çok geçmiş var, ne çok zaman
Ne çok gelecek, ne az zaman
Benzerlikle karşılaştık, susalım,
Kapalı bir avuçtur sözcük
Neden açıp da sormak ister insan?

Sorup da dönenimiz yok.

Hiçbir yüzyılı yaşamadım
Tüy kuşun ruhudur, ses teni
Hep anlar gibi oldum duvara vuran güneşi
Nesne ve bilinç birdir, çağ atlattı beni
Bir hoş bilmece içinde yaşadım.

Dingin ol ruhum, belki uzaklarda
Bir yerde nicedir ilk dizeleri
Yaratılıyor acıklı destanımızın
Çağlar sonra hayranlıkla okunmak için
Belki benzer umarsızlığımız kahramanlığa.

Kalk dostum ormana gidelim
Geyik sesleri içine çökelim
Yeniden doğuş, kıvanç, uyum
Kurgular bir yana, biz bir yana
İlk kez düşünmeden görelim

Martılar gibi yağmurun altında.

ŞİİR ÜSTÜNE YAZILARINDAN ALINTILAR

YARIN DÜŞÜNCESİ

(...) Salt toplumcu açıdan bakıldığında, sanatçıya düşen görevin, günümüzün gerçekleri olduğu sorunu doğrudur ama yeterli değildir; şöyle ki, o sorunu günümüzün gerçekleri, bu gerçeklerin değiştirilmesi biçiminde almak tamamlayıcı olur. Gerçekte tüm olarak toplumculuk da, yarını kurmanın çabası değil midir? Ekonomisi, hukuku, sanatı ile yarını... Yarın, şımarık bir çocuk değildir, çünkü onu günümüz doğuracaktır.

Ancak şunu da belirtmek yerinde olacaktır ki, sanatta yarını kurmak düşüncesi, soyut bir sav olarak kaldıkça, konumuzun sınırları içine giremez. Burada ilk ayırdedici öğe, sanatçının doğru sözlülüğüdür. Sanat anlayışı gereği, kendini böyle bir görevle yükümlü görmeyen sanatçı, yarın düşüncesine bu anlamda sığınmamalıdır.

(Yeditepe, 1962)

ANLAMIN ANLAMI

(...) Ahmet Haşim'in, "Bir şiirin anlamı başka bir anlam olmaya elverişli oldukça her okuyan ona kendi hayatının da anlamını verir ve böylelikle şiir herkesin istediği yolda anlayacağı ve bundan ötürü de sonsuz duyarlıkları içine alabilecek bir genişliği olandır," sözlerinin arkasından Valéry'nin şu sözlerini getiriyor

"Şiirlerime ne anlam verilirse anlamları odur. Benim onlardan çıkardığım anlam bana göredir, kimsenin onlara başka anlamlar vermesine engel olmaz. Her şiirin, şairin belirli bir düşüncesine uygun, yahut bu düşüncenin tıpkısı, asıl, tek bir anlamı olduğunu söylemek, şiirin yapısına aykırı, şiiri öldürebilecek bir

yanılmadır... Şiirin amacı, hiçbir zaman belirli bir şey anlatmak değildir... Şiirin anlamı, şairin içinden geçen anlaşılabilir, olabilir olayları okura aktarmak değildir. İstenilen, okurda bir ruh hali yaratmaktır."

Bakın, Yahya Kemal de bu sözlerin bir benzerini dile getirmektedir, şöyle diyor "Şiir duygusunu lisan haline getirinceye kadar yoğurmak, onu çok toplu bir madde haline sokmak, o kadar ki, mısra güya hissin ta kendisi imiş gibi okura samimi bir vehim vermek... İşte bunu özlüyorum."

Oktay Rifat'ın bu konuda yazdığını da görelim "Bir sözün gözümüzün önüne gelen görüntüsü, olabilecek bir şeyse o söze anlamlı, olmayacak bir şeyse anlamsız deriz. Ahmet düştü sözünün bir anlamı vardır, çünkü Ahmet düşebilir. Lâmbanın saçları ıslak sözünün bir anlamı yoktur, çünkü lâmbanın saçı olmaz. Bir kelime sanatı, bu yüzden görüntü sanatı olan şiirin sadece olabilecek görüntülere bağlanması istenemeyeceğinden, anlamla da bağlı kalması istenemez."

Tümü de doğru, güzel, yerinde sözler. Ancak bunlar bir şiirseveri gene de doyurmayabilir. Çünkü şiirsever bir okurdur, okumak ise "sözcük" denilen göstergelerle düşünmek demektir. Bir sözcüğün nasıl olup da bir nesne durumuna geleceği kolayca anlaşılamaz. Ayrıca şiir sanatı, oldum bittim, burada açıklaması yapılan şiir olmamıştır; o bir zaman masal anlatmış, öykü de anlatmıştır, öyle yaptığı zamanlar, şiirlerin imgeleri, görüntüleri, düzyazıdaki imgeler, görüntüler gibiydi. Burada sözcüklerin niteliğini araştırırken, unutmamak gerekir ki, şiir sanatı sembolizmden sonra büyük bir değişikliğe uğramıştır. Şimdi gene sözcüklere, bilimsel adı ile "gösterge"lere dönelim. "Gösterge" yeni anlam bilimin temel terimlerinden biridir. Onun genel olarak ne olduğunu Pierre Guiraud'nun çevirisi Berke Vardar'ca yapılan *Anlam Bilim* adlı kitabındaki tanımlardan almakta konumuz açısından yarar bulunduğunu sanıyorum.

"Anlamlama, bir nesneyi, bir varlığı, bir kavramı, bir olayı, bunları anlığımızda canlandırabilecek bir göstergeye bağlayan oluştur Bir bulut, yağmur göstergesidir, yukarı doğru kalkan kaşlar şaşkınlığın, bir köpeğin havlaması kızgınlığın, at sözcüğü bir hayvanın göstergesidir."

Şurası çok önemli ki, anlamın ortaya çıkması için bir değil, iki gösterge gerekli. Sürdürelim okumayı "Demek ki, gösterge

uyarıcı bir şey. Ruhbilimciler uyaran diyor buna. Uyaranın organizma üzerindeki etkisi bir başka uyaran'ın belleksel imgesini anlıkta canlandırır; bulut yağmurun, sözcükse nesne ya da varlığın imgesini uyandırır."

Durum aşağıda biraz değişecek. Biz şimdi sözcüğün bir gösterge olduğuna gelmiş olduk. Onun bildirişim aracı olma niteliği de buradan doğuyor. Ancak "gösterge, anlıksal imgesini uyandırdığı bir başka uyaran'a bağlı bir uyarandır." Demek ki, anlığımızda birbirini çağıran nesneler değildir, nesnelerin anlıksal imgeleri ile bunlara ilişkin olarak bizde uyanan kavramlardır. Saussure'ün şu sözü üzerinde önemle duralım "Dil göstergesi, bir nesne ile bir adı birleştirmez, bir kavramla bir işitim imgesini birleştirir."

Saussure'ün sözündeki yenilik şuradadır Sözgelişi "ağaç" sözcüğünün kulağımda uyanan işitim imgesi, anlığımda ağaç kavramını uyandırır, ağacı değil. Nesne aradan çekildi gitti. Her şey iki imge arasında olup bitiyor. Böylece "anladım" dediğim zaman, işitimsel gösterge ile anlığımdaki kavramın birliğini söylemiş oluyorum. Fakat, "saf, arı diye nitelendirilen sanatlar" diyor Pierre Guiraud, "bir başka uyaran'a bağlı olmayan uyaranlardır. Gerçeği göstermezler, kendileri bir gerçek oluştururlar. Gösterge değildirler, nesnedirler."

Böylece tek göstergeli anlam diye bir anlama gelmiş olduk. Burada gösterge artık bir nesnedir. İşte Valéry'nin, Ahmet Haşim'in, Yahya Kemal'in, Oktay Rifat'ın söyledikleri, söylemek istedikleri de bu değil miydi?

Bir tür dil göstergesinin araç değil nesne, kendi başına varlık olduğu bilgisi buradan doğuyor. Hangi tür imgelerdir bunlar? Müzik gibi arı sanatların imgeleri. Müziğin uyandırdığı işitimsel imge belleğimde bir kavramsal imgeye dönüşmez artık. Şiirin müziğe benzetilmesi de bundandır. Sembolizm denilen şiir akımından sonra ortaya çıkan, çağdaş şiiri bütünü ile etkisi altına alan "saf şiir" anlayışı nesne-göstergelerin ardına düşmüştür, anlamın değil. Şiirde anlam konusunu tartışırken, bütün şiir tarihini eş örneklerle dolu sayamayız. Şiir sanatı büyük bir değişime uğramıştır. Nitekim resim sanatı da izlenimci akımdan sonra nitelik değiştirmiştir Çizgiyi atmış, doğayı yalnızca renk olarak görmüş, konturu kaldırmış, maddeyi eritmiş, renk karşıtlıkları kuramından büyük ölçüde yararlanmış, böylece akılla bilineni değil, gözle görüleni tuvale geçirmiştir. Yeni resmi anlamamız için, ona bakı-

şımızı yeniden ayarlamak gerekir. Bu zahmete değer.

Şiir, resim, yonut, müzik... Niçin böylesi büyük değişikliklere uğradılar? Eskiden halk ile sanatçı arasında bir birlik vardı, şimdi ortadan kalktı mı o birlik? Kalktı ise doğru mudur bu?

Bu sorular yerindedir, sorulmalı ve yanıtları araştırılmalıdır demek istiyorum. Ama şunu da unutmayalım Çağımızda değişen yalnızca sanatlar değildir, çağımızda bilimlerin de başdöndürücü değişmelere, gelişmelere uğradıklarını hesaba katalım. Bugün fiziğin bulduğu yeni gerçekler, bildiğimiz dille anlatılabilir gerçekler değildir, onları ancak yeni matematik anlamlandırabilir. Bunun gibi çağımızın felsefeleri de... Nereye gelmek istiyorum? İnsan aklının yetersizliğine mi? Hayır, bilimleri öğrenmek bizden nasıl yeni bir çaba istiyorsa, sanatlar da bakışımızı, görüşümüzü, anlayışımızı değiştirme yolunda bir çaba bekliyor bizden. Şiirde anlamdan, anlamsızlığa geçmek değildir olup biten, eski anlamlardan yeni anlamlara, daha zengin anlamlara geçmektir.

Biliyorum, bilimleri anlamak için gerekli olan çabaya benzer bir çaba güzel sanatlar için de gerekli oldu mu, kişinin sıtkı sıyrılır onlardan. Şiir olsun, resim, yonut olsun, tadını doğrudan doğruya duyurmalıdır bize, araya bilgileri sokmadan. Ben de buna inandığım için, yeni sanatların bilgisel bir çabayı gerektirdiğini değil de, sadece anlayışımızı, bakışımızı değiştirmemiz gerektiğini söyledim. Bu tür değişiklikler tarihin dönemeçlerinde hep gerekli olmuştur, ilk çağdan ortaçağa, ortaçağdan yeniçağlara geçerken sözgelişi.

ÇAĞLAR GEÇİYOR...

"Anlamın Anlamı" başlıklı yazım epey ilgi uyandırdı, mektuplar aldım, telefon edenler oldu, konuşuldu da. Ancak bunların içinde o yazıyı tutanlar çoğunlukta değildi. Anlamadıklarını söyleyenler olduğu gibi, o yazının kimi yerine karşı duranlar da vardı. Doğrusunu isterseniz, çetrefil bir konu idi, "Anlamın Anlamı" başlıklı yazıda işlemeye kalktığım "anlam" oldum bittim tartışmalıdır, kiminin anladığını öbürü anlamaz, kimine açık seçik gelen öbürüne bir şey söylemez. Kişinin gördüğü öğrenime göre de değişir anlamın anlamı, uğraşılar arasındaki ayrımlara göre

de. Diyelim bir felsefi yazı, değil az öğrenim görmüş kişiye, uğraşı felsefeden uzak olan aydın bir kişiye de kapalıdır bakarsınız. Ne yaparsınız ki, şiir söz konusu oldu mu, herkes kendi anlayışını – kendi beğenisini – yeterli sayar, o anlamadı ise, şiirin anlamı yok demektir. Hele okumuş, aydın bir kişi ise, şiir için özel bir ilgi gereğini yersiz bulur. "Ben anlamıyorsam, kimin için yazılıyor bu şiirler?" diye sorar. Sırası gelmişken deyivereyim, Batı müziğini sevmediklerini, anlamadıklarını söyleyenlere öğütlerim, dişlerini sıkıp dinlesinler o müziğin başyapıtlarını, az zaman sonra varacaklardır tadına. Neyse...

(...) Eskiden beri okudukları şiirlerde, öyküler anlatıldığını, kahramanca ya da bilgece sözler edildiğini, güzel doğa görünümlerinin betimlendiğini (tasvir edildiğini) bilenler, alıştıkları bu şeyleri göremedikleri yeni şiirleri anlamsızlıkla suçluyorlar. Oysa yeni ozan, şiirden öyküyü, bilgeliği, "tasvirciliği" kaldırmakla sanatının özüne yönelmektedir. Hiçbirimiz müzik dinlerken "Ne demek istiyor?" diye sormuyoruz. (...) Müzik nasıl "söz" değil, "ses" ise, şiir de "anlam" değil, "sözcük"tür... diyeceğim ama, "Şiir nasıl anlamsız olurmuş!" diye karşı çıkılacağını biliyorum. İşte onun için dilbilimcilerin anlamı nasıl gördüklerine değinmek istedim. Bu gibi konular bir gazetede ele alınır mı, alınmaz mı, bilmiyorum. Ancak o yazı dolayısıyla mektup yazanlar, telefon edenler olduğuna göre, bu gibi konulara değinmek hiç de boşuna olmuyor demektir.

Okurlarımdan ikisi yazdıkları mektuplarda, bilimlerin değişmesi ile sanatların da değişmesi gerekmeyeceğini söylemekle, o yazımın sonlarına doğru değindiğim bir konuyu yeniden ele almamı zorunlu kıldılar. Yukarda da söylediğim gibi, bir sanat yapıtından hoşlanmak için bilim öğrenimi hiç de gerekli değildir, bunu biliyorum, neylersiniz ki, bilimlerdeki büyük değişiklikler, sanatları da etkilemektedir. Ya da şöyle diyelim, değişim çağlarında bilimlerle sanatlar arasında öyle bir koşutluk oluyor ki, bunlar birbirlerini etkiledikten başka insan yaşamını, kültürünü değişikliğe uğratıyorlar. (...)

Bu değişikliklere uymak için bilim, felsefe öğrenmek gerektiğini söylüyor değilim, yanlış anlaşılmasın. Çoğu sanatçı bile, uğraştığı sanatın bilim ile, felsefe ile ilintisini bilmez. Bir şey denemez, yeter ki onun yapıtı başarılı olsun. Ama sanat yapıtı niçin değişti diye şaşarken, büyük çağ değişimlerini hesaba katmalıyız

demek istiyorum.

(...) Alıştığımız sanat değişti diye şaşıyorsak, bilelim ki, onunla birlikte dünyada daha birçok şey değişmiş demektir; hem bunun içine felsefe, bilim gibi ciddi bilgi alanları da girer. Biz Leonardo çağının resmine, yonutuna nasıl alışık isek, yarınki insan Kuanta çağının resmine, yonutuna öyle alışmış olacak.

(17. 5. 1978)

ŞİİR ÜSTÜNE

Bizde olsun, Batı'da olsun, şiir üstüne ama ozanlarca yazılmış yazıları okurken kendi kendime, "Ozanlar şiir üstüne niçin yazarlar?" diye sorarım. Sözgelişi bir ozan, "Somutlayın!" ya da, "İşe düşünceden başlamayın!" diye yazmakla, şiirin kendince bir gizini yakalamıştır da, kendinden sonra gelen ozanlara yol mu göstermektedir? O ozanın, şiir sanatına beslediği sevgiden ötürü böyle özverili bir davranışa yönelmiş olduğunu benimsesek bile, öğütlere uyularak şiir yazılmayacağı gerçeği, bu özgeç davranıştan umulan yarara bel bağlamamamızı gerektirir. Gerçekten de, şiir üzerine verilen öğütler, ancak yaratıcılık sırasında doğrulanınca değer kazanır ki, bu da o öğüt içindeki gerçeğin yeni baştan bulunması anlamına gelir. Böylece bizden önceki ozanların kendi deneylerine dayanarak ortaya attıkları – deyim yerinde ise – kuramlar, ancak kendi şiirleri ile bir arada ele alınınca değer kazanır; demek ki sürekli bir etkileri olamaz.

Öyle ise, şiir üstüne ozanlarca yazılan yazıları, açıklama, belki de savunu olarak görmek gerekecektir. Ama bir ozanın, şiiri ile yetinmeyip şiirini açıklamaya, savunmaya kalkması nedendir? Ortada yaratılan bir şiir varken, bu şiirin nasıl yaratıldığını, hangi yöntemlere, kurallara ve kuramlara uyularak yaratıldığını öğrenmemizde ne gibi bir yarar umuluyor? Dayandığı kuramları bilmeden de güzel bir şiiri sevebileceğimize göre, ozanın bu türlü bir çabası gereksiz olur; demek ki açıklamadan ya da savunudan umulan yararı sağlamaz.

Ayrıca kimi ozanların, kendi şiirleri üstüne olsun, genel olarak şiir üstüne olsun (ki ikisi bir kapıya çıkar) açıkladıkları görüşler, bakıyorsunuz, çoğu zaman kendi şiirlerini tutmuyor; kuramlar, yöntemler bir yanda, şiirler başka bir yanda. Böylesi, şiir-

le şiirin kuramları arasında hiçbir ilinti bulunmadığı kuşkusunu uyandırmaktadır. Başka bir deyişle, ozanların çoğu, şiir üstüne birtakım kuramlar, kurallar, yöntemler öğreniyorlar, ama onlardan birini bile şiir yazarken uygulamıyorlar, şiirlerini gene de göreneğe, geleneğe bakarak yazıyor, ama düşünür görünmek hevesinden ötürü birtakım şiir bilgilerini sayıp döküyorlar. Bunu konumuzun dışında sayalım.

Ama birtakım büyük Batılı ozanların, sadece şiir yazmakla yetinmeyip şiir üzerine de yazmalarını nasıl anlamalı, nasıl yorumlamalı? Bunu, yeni bir şiirin yadırganmaması, okurun o yeni anlayışa alıştırılması için eğitimsel bakımdan gerekli saymak da doyurucu, kandırıcı bir düşünce değildir. Çünkü bu görev, ozandan çok eleştirmenlere, edebiyat tarihçilerine, edebiyat öğretmenlerine düşer.

Şiir tarihindeki bu çeşit en önemli yazılara bakarsak, belli bir dönemde ileri sürülen yeni bir şiir anlayışının, kendi çağı içindeki felsefi, giderek bilimsel akımların hizasında bir uç olduğunu görürüz. Başka bir deyişle, bu çeşit önemli görüşlerde, bir öğüt, bir savunu aramak boşunadır; ozan burada, artık bir uğraşın adamı olmaktan daha ileri çıkmış, düşünür katına yükselmiştir. Bilim adamları için de durum buna benzemiyor mu? Bakıyorsunuz, çekirdek fiziğinde ortaya yeni bir buluş atan bir fizikçi, buluşunun önemi oranında bir felsefi görüşe yönelmekten kendini alamıyor, genel bir doğa yorumuna, oradan insan anlayışına, ahlaka ve edebiyata dek yöneliyor. Şiirinde kendi çağının düşünüşüne varan, giderek o düşünüşü zorlayan ozan da, bunun gibi, artık kendi uğraşının içinde kalmaktan çıkar, çağdaş düşünce yaşamındaki yerini almaya yönelir.

(Yeditepe, 1962)

UZUN ŞİİR KISA ŞİİR

Geçende bir ozan arkadaşım, yeni yazdığı dört beş dizelik güzel bir şiirini okudu bana; o şiir üzerine konuşurken, uzun şiir-kısa şiir konusuna değindik. Şunu merak ediyordum ben Arkadaşımın, o dört beş dize ile verdiği, vermek istediğinin tümü müydü? Başka bir deyişle, onu bu dört beş dizeyi yazmaya iten düşünce daha da geliştirilmeye elverişli değil miydi? Bir ozan,

niçin kimi zaman düşünlerinin ardına takılıp gidebildiğince gidiyordu da, kimi zaman az sözle yetiniyordu? Konuların (salt anlaşma kolaylığı sağlamak için kullandığım bu sözcükten ötürü bağışlanmamı dilerim, yoksa konulu şiir değildir sorunumuz) geliştirilmeye elverişli olanı, olmayanı mı vardı ve bunlar ne yoldan ayırd edilebilirdi? Konuşmamızın sonunda anlaşıldı ki o ozan tanıdığım, sadece çok vakti olmadığı için kısa kesmiş, dört beş dize ile yetinmişti. Demek kısa şiirler, vakitsizlikten ötürü kısa şiirdiler. Bunun gibi, tembellikten ötürü, yorgunluğuna katlanamamaktan ötürü geliştirilmeden bırakılmış şiirler bulunduğunu da düşünebiliriz. Bütün bunların dışında kısa şiiri, salt kısa şiir için yazmak diye anlatabileceğimiz bir tutum da vardır ki, bu tutum, "Şiir kısa olur!" savını içinde taşımaktadır.

(...) Bugün bizim kısa şiirleri uzun şiirlere, ya da uzun şiirleri kısa şiirlere yeğlememizin ne gibi nedenlere dayandığı sorusu kolay kolay çözülemez. Uzun bir şiiri, kısa bir şiir gibi sevmemize hiçbir engel yoktur. Ama daha ileri gidersek, "Uzun şiir nedir, kısa şiir nedir?" sorusunu sormak gerekir; kaç dizeye kadar kısa şiir de kaçıncı dizeden sonra uzun şiir başlar? İşte bu soruyu karşılamadan konuyu aydınlatamayız, sanırım.

Edgar Allan Poe, 31 Ağustos 1850'de yayımlanan, *From the Poetic Principle* adlı yazısının bir yerinde şöyle diyor "Şu kanıya vardım ki, uzun şiir diye bir şey yoktur. *Uzun şiir* sözünün sadece apaçık bir çelişki olduğunu ileri sürüyorum."

Uzun şiire karşı ilk başkaldıran Edgar Allan Poe'dur, diye düşünmekte büyük bir yanlışlık olmasa gerektir. Başka bir deyişle, kısa şiiri, yeni bir şiir anlayışı olarak ortaya süren çağdaş şiirdir ve onun babası sayılan da Edgar Allan Poe'dur. Ancak Poe'nun, sözgelişi *Raven* şiiri 108 dizeliktir. Şimdi 108 dizelik bir şiiri kısa şiir mi sayacağız, uzun şiir mi?

Burada yapılacak ilk iş, konuyu dize sayısına bağlı görmekten kurtulmak olmalıdır, sanıyorum. Çağdaş şiir anlayışı, şiirden öyküyü atmak amacından doğmuştur, denebilir; bu ise sözgelişi, Homeros'un, Dante'nin, Fransız klasik ozanlarının ve bir anlamda romantik ozanların şiir anlayışına karşı çıkmak demektir. Gerçekten de, Homeros'u alırsak, o iki büyük koçaklamanın onca uzun olması, bütün ayrıntıları ile bir savaşı ve bir deniz yolculuğunu anlatmasından, giderek bir parçayı önce ozanın, sonra kişilerden birinin diliyle, daha sonra da başka bir kişinin diliyle ol-

mak üzere birkaç kez anlatmasındandır. Öyküyü, tarihi, dini, ansiklopedik bilgileri çıkarıp atınca, yeni şiir ister istemez, eski şiire bakarak kısa olacaktır.

Bu açıdan bugün uzun şiir-kısa şiir tartışması, bana gelir ki, baştan başa gereksizdir. O tartışma, yeni şiirin, çağdaş şiirin ortaya çıkışı sırasında, yüz yıl önce gerekliydi. Bugün kısa şiir sözünden, beş altı dize içinde dönüp durmayı anlamak, bu bakımdan, sadece yanlış olmakla kalmaz, bir şiirin geliştirilmesine, bu yoldan görütlemeye de karşı durmak olur, vakit darlığından ya da değil, tembelliği yerleştirir, fantaziyi nükteye indirir ve ozanlığı kolay göstererek şiirin eğitimsel yanını çürütür.

(Dost, 1962)

ŞİİRİN VAZGEÇİLMEZ ÜÇ DÖNEMİ

Abdülhâk Hâmid, "En iyi şiirlerim yazmadıklarımdır," demiş ya, doğrusu "yazamadıklarım" olmalı; öylesine derin ve güçlü duygular, heyecanlar yaşamış ki, salt bu yüzden onları bir türlü şiire getirememiş... Hâmid'in, şiiri bir türlü gereğince anlamadığı bundan da belli. Şiirin en iyisi, en güçlü, en yüce duyguları, heyecanları anlatanı değildir ki... Daha da ileri gidebiliriz ve şiir duyguları, heyecanları anlatmaz, şiirin uyandırdığı duygu, heyecan, yaşamdaki duygu değildir, yaşamdaki heyecan değildir, olsa olsa ona benzer, o kadar, diyebiliriz.

İşte bu yüzden de, "Şiirin kaynağı yaşam değildir, gene şiirdir," demişler. Ama "Şiirin kaynağı yaşam mıdır, yoksa gene şiir midir?" sorusu dar tutuldu mu, ortaya iki karşıt anlayış çıkıyor ki, bu iki anlayışın çatışması, verimli bir eylem doğuracağına, bir kısır döngüye gelip dayanmaktadır. Çünkü gerçekte yaşam ile şiir arasında böyle bir karşıtlık yoktur. Bir ozan, yaşadıklarını olduğu gibi, yaşamadıklarını da birer gereç olarak kullanabilir ve diyelim ki bunların çoğunu da yaşamdan değil, şiirden, şiirlerden öğrenir. Şiirin bu dönemi, ilk dönemi, biriktirme dönemi diye adlandırılabilir. İşte bundan sonradır ki şiirin kendi dönemine sıra gelir. Orada ozan, yaşamış olsun, yaşamamış olsun, elindeki duygulara, heyecanlara birer düşünce olarak, soğukkanlılıkla bakacak, nerede ise bir bilim adamı gibi çalışacaktır. Artık bu dönemde, "Elimdeki duygular, heyecanlar öylesine güçlü ve derin ki,

şiir yazmaktan beni alıkoyuyorlar," diye düşünmek ancak ozan olmamakla açıklanabilir bir durumdur.

İşte genel olarak şiir okurunun ister istemez yabancı olduğu, anlamadığı, belki de anlayamayacağı dönem bu dönemdir, uğraş dönemidir, herkese kapalıdır, giderek büyülü, gizlerle dolu bir çalışma sorunudur bu.

Ama bir ozan salt bu dönemin kendine özgü yapısına çokça kapılarak, şiirin okura bütün bütün yabancı olduğu kanısına varırsa, bence yanılır. Çünkü böylece yalnız ilk dönemi görmezlikten gelmiş olmakla kalmaz, benim üçüncü dönem diye adlandırmak istediğim, şiirin yeniden okura, yaşama dönüşü dönemini de yadsımış, yoksaymış olur. Gerçekte ozanın işi, bir bilim adamı gibi çalışıp yarattığı dönemde bitmiş değildir; şiirin tamamlanması, onun yeniden yaşama dönmesi ile olur. İşte artık bu dönemde, ya da bu dönem yüzünden ozan, toplumsal ödevinin bilinci sorunu ile karşı karşıya gelir.

Bunun gibi, şiirin kendine özgü tekniklerine, salt anlaşılmak için boş vermek, şiiri yaşanmış duygular ve heyecanlarla çırılçıplak bırakmak, kimi ozanlarca sanılıyor ki, okurla yakınlık kurmanın, tek yoludur. Oysa bir şiirin kolaylığı, aykırı görünse de, zorluğundan doğar; başka bir deyişle, okurun bilemeyeceği, bilmesi gerekli de olmayan birtakım uğraş güçlükleri, ancak ozanın ustalığı ile yenilebilir ve böylece şiir, neredeyse damıtılmış olarak okura sunulur. Ama bu güçlükler, ne küçümsenmeli, ne de gereğinden çok çapraşık sayılmalıdır. Bunun ölçüsünü, ozan, kendi başına bulacaktır.

(Yeditepe, 1962)

ŞİİRİN ANLAMI

Ataç, şiir üstüne yazar ya da konuşurken, sık sık, "yapı" sözcüğünü kullanırdı; sözgelişi, "Ozan, sözcüklerle bir yapı kurar," derdi. Burada "yapı" sözcüğü ile anlatılmak istenen, ilk bakışta ve hele şiir sorunlarına yabancı olanlarca sanılacağı gibi, şiiri eskilerin deyişiyle bir "abide" saymak, böylece de onu göklere yükselen ölümsüz bir kalıt olarak övmek değildir. Başka türlü söylemek gerekirse, "şiirin yapısı" sözünde bir *mecaz* yoktur; buradaki benzetme, düpedüz taştan, tuğladan, demirden yapılan

yapılarla, sözcüklerden kurulan şiir arasındaki öz birliğini göstermek amacını gütmektedir. Eskilerin "inşa" sözcüğü de bu anlamdadır, ama düzyazı için kullanılmıştır.

Gerçekten de şiirin, temelli, dengeli, bir ucu öteki ucunu tutar, ağırlıkları eşitçe dağıtılmış, kendi içinde kendine benzeyen, özdeş öğelerden kurulduğu için benzerlikleri dönerek yineleyen, sayıca da düzenli bir yapıda olduğu yadsınamaz. Ancak bu yapı, her şiirde kolayca gösterilemez ve bütün ayrıntıları ile gösterilemez. Ayrıca "şiirin yapısı" sözünden, bütün şiirler için, her çağda ortak ve uyulması gerekli bir kurallar toplamı anlaşılamayacağı için, kendi çağımızın ya da kişiliğimizin beğenisine uygun belli bir yapı düzenini, bütün şiirler için aramak ve istemek, bulamayınca da onları yapısızlıkla suçlamak yanlış olur. Hele eskiler, ölçü ile uyaktan başka yapı gereci bilmeyenler, çağdaş şiirleri baştan başa düzensiz, bizim konumuz olan sözcükle söylemek gerekirse "yapısız" buluyorlar, "Bunun başı sonu tutmuyor!" diyerek yeni şiirleri alaya alıyorlar. Gerçi ölçü ile uyak da şiiri bir yapıya sokar, daha doğrusu, onu bir yapısı varmış gibi gösterir; ama şiirin yapısını ölçüden, uyaktan başka yerde aramak gereklidir, çünkü ölçü de, uyak da bizi aldatabilir, yapısız olan bir şiiri bize yapılı gibi gösterebilir, böylece gerçekte anlamadığımız bir şiiri sanki anlamışız sanısına kapılırız. Çünkü bir şiirin anlamı da, gerçekte şiirin yapısından başka bir şey sayılmamalıdır. Bir ev, bir fabrika, bir tiyatro yapısı karşısında, "Ben bunun anlamını kavrayamadım," demek, biçimini anlayamadım demektir. Bunun gibi, şiirin biçimi, yapısı da onun anlamını, gerçek anlamını belirtir, ortaya koyar.

Bizdeki anlamsız şiir tartışmaları, belki bir de bu nedenden ötürü, çoğun verimsiz oluyor, karanlıkta kalıyor. Çünkü şiirde biçimden bağımsız anlam arayanların karşısına dikilen birtakım ozanlar, biçim-yapı kaygısı taşımadıkları için, anlamı ya düpedüz yoksuyor ya da şiirlerine koydukları anlamların ancak ileride anlaşılacağını söylüyorlar ki, bunların ikisi de, şiirde biçimden bağımsız anlam arayanların anlayışından hiç de başka değildir, başka türlü yorumlanamaz. Şiirin yapısından anlamayan, anlamadığı için de gerçek şiir güzelliğine varamayan okur, nasıl şiirdeki sözcüklerle gizli kapaklı ya da örtülü bir söz söylendiğini düşünüyor, kendisini gizli kapaklı ya da üstü örtülü olan anlamı ortaya çıkarmakla görevli sayıyor ve bunu başaramayınca elindeki

şiiri anlamsızlıkla adlandırıyorsa, tıpkı bunun gibi, şiirin anlamıyla birlikte doğduğunu bilmeyen ozan da, "Şiire ayrıca bir anlam kondurmak gerekli midir, değil midir?" biçiminde ortaya attığı bir soruyu, "Hiç de değildir," diye yanıtlayarak anlamsız olabilmek için elinden geleni yapmaya çalışıyor. Gerçekte bu iki anlayış, o çeşit okurla bu çeşit ozanın anlayışları, karşıt değildir; olsa olsa bunların ikisi de şiire karşıttır. (...)

(Yeni Ufuklar, 1962)

YAŞAMÖYKÜSÜ

Melih Cevdet Anday İstanbul'da doğdu. Babası avukattı. 1931'de Kadıköy Ortaokulu'nu, 1936'da Ankara Gazi Lisesi'ni bitirdi. Önce Ankara Hukuk Fatültesi'ne, sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne girdiyse de, devam etmedi. 1938 yılında sosyoloji öğrenimi için Belçika'ya gitti. Burada kısa bir süre kaldıktan sonra, II. Dünya Savaşı nedeniyle yurda döndü. 1942'den başlayarak Ankara Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğü'nde danışmanlık, Ankara Kitaplığı'nda memurluk, gazetecilik yaptı. 1951'de İstanbul'da "Akşam" gazetesinde çalışmaya başladı. "Tercüman", "Büyük Gazete", "Tanin" ve "Cumhuriyet" gazetelerinde fıkra yazarlığı, sanat sayfası yöneticiliği yaptı, denemeler yazdı. 1954'te başladığı İstanbul Belediye Konservatuvarı Tiyatro bölümü fonetik-diksiyon öğretmenliğinden 1977 yılında emekli oldu. 1964-69 yılları arasında TRT Yönetim Kurulu'nda çalıştı. 1979'da UNESCO Genel Merkezi kültür müşaviri olarak Paris'e gitti. Hükümet değişince geri çağrıldı.

Mikado'nun Çöpleri adlı oyunuyla 1967-68 İlhan İskender Armağanı'nı, *Gizli Emir* adlı romanıyla TRT 1970 Sanat Ödülleri Roman Armağanı'nı, Tarjel Vesaas'dan çevirdiği *Buz Sarayı* romanıyla TDK 1973 Çeviri Ödülünü kazandı. *Teknenin Ölümü* adlı şiir kitabıyla 1976 Yeditepe Şiir Armağanı'nı, *Sözcükler* adlı şiir kitabıyla 1978 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü, *Ölümsüzlük Ardında Gılgamış* adlı şiir kitabıyla da 1981 İş Bankası Büyük Ödülü'nü aldı.

Melih Cevdet Anday şiire Gazi Lisesi'nde arkadaşları Orhan Veli ve Oktay Rifat'la birlikte başladı. Daha sonraları "Garip" hareketi çevresinde oluşacak beraberliklerinin temeli böylece atılmış oldu. Daha lise öğrencisiyken "Sesimiz" adlı duvar gazetesinde edebiyata ilgileri iyice belirmişti. Anday'ın ilk şiiri 1936 yılında "Varlık"ta yayımlanan "Ukde" oldu. Aynı dergide yer alan, dönemin egemen şiir tutumuna uygun şiirlerinden sonra, 1938'den başlayarak yerleşmiş kurallara boyun eğmeyen şiirlerini yayımlamaya başladı. "Varlık" dergisinde birlikte yaptıkları bir çıkışla, Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet Türk şiirine yeni bir an-

layış getirdiler. Kentte yaşayan küçük insanların sorunlarını lirizme, ahenge, sese sırt çeviren bir sadelik içinde ele alıyor, şiire girmez denilen konulara, sözcüklere özellikle ağırlık veriyorlardı. Yaptıkları denemeler edebiyat çevrelerinde büyük ilgiyle karşılandı, tartışmalara yol açtı.

1941'de çıkardıkları *Garip* adlı kitapta Orhan Veli'nin imzasıyla bu yeni anlayışın temel ilkeleri şöyle açıklandı

"Şiir, bütün özelliği edasında olan bir söz sanatıdır."

Bu yazıda, ölçü ve uyak sınırlarını kırmak, şairanelikten kurtulmak, halkın beğenisini arayıp bulmak, klasik biçimlere başvurmamak, dize düşkünlüğünden kurtulup şiirde bütünlüğe yönelmek gibi ilkeler öneriliyordu.

Garip hem büyük bir ilgi ve sevgi yarattı, hem de yergiye, hatta alaylara konu oldu. Ancak Türk şiirinin genel çizgisi içinde, geleceğe uzanacak bir atılım yapılmış, şiiri kuşatan kimi kısıtlamalar sökülüp atılmıştı.

Melih Cevdet Anday'ın, bu dönemde bile, hep birlikte karşı çıktıkları şaireliğe yatkın yönlerini bütünüyle örtemediği görülür. *Garip*'ten beş yıl sonra çıkardığı *Rahatı Kaçan Ağaç*'ta ise toplumumuzdaki yoksulluk, haksızlık gibi olgulara ince bir yergiyle karşı çıkarken, bir yandan da geleneksel Türk şiiriyle uzak bağlar kurmaktan çekinmedi.

1947-49 döneminde, "Yaprak" dergisinde yayımladığı şiirlerinden oluşan *Telgrafhane* adlı kitabında toplumsal sorunlara bağlı konuları işlemeye daha da ağırlık verdi. Bu şiirlerde dil alabildiğine yalınlaşmıştı, büyük kent insanının günlük konuşmalarındaki deyimlerden bol bol yararlanılıyordu. Ölçü, uyak, "Garip" şiirinde dışlanan söz sanatları da yeniden şiir kurmakta yararlanılar öğeler arasına girmişti. Bu dönemin en başarılı şiirlerinden biri olan "Tohum"da ölçü ile uyak büyük bir başarıyla kullanılıyordu. Ayrıca, bütün şiir yarı gizli bir simgeyle yüklüydü.

1956 yılında yayımlanan *Yanyana*'daki şiirlerin aynı doğrultuda ilerlediği görüldü. Şiire geleneksel biçimler ağırlıkla girmiş, şiir dokusuna uyaklar egemen olmuştu. Alay, ince yergi, lirizm, coşku yan yanaydı. Kullanılan sözcüklerde de bir değişme göze çarpıyordu. Önceki dönemlerdeki ağaç, deniz, bitki vb. gibi somutlukların yanı sıra çağ, dünya, yeryüzü, doğa gibi soyut kavramlar da kullanılmaya başlanmıştı. Şair belirli düşünceler üzerinde yoğunlaşırken, biçimin kusursuzluğuna iyiden iyiye özen

gösteriyordu.

Bu değişimin nedenlerini araştırırken, "Garip" anlayışının 1950-55 döneminde, özellikle şiire yeni başlayanlar arasında olağanüstü yaygın bir etkisi olduğunu, bir zamanların yeniliğinin artık iyice eskitildiğini de göz önünde tutmak gerekir. Gerçekten de dönemin dergi sayfaları bu şiirin kötü kopyalarıyla dolmuş, şiir giderek yalnızca küçük olayların basit bir dille aktarıldığı, bütün gücü az sayıdaki dizelerin içine sıkıştırılmış küçük bir buluşta olan bir tür haline gelmişti. Bütünüyle birbirine benzeyen bu şiirlerin altında imza olmasa, kimin yazdığını çıkarmak neredeyse olanaksızdı.

Melih Cevdet Anday, son kitabının üzerinden uzunca bir zaman geçtikten sonra, 1963'te *Kolları Bağlı Odysseus*'u yayımladığında edebiyat çevrelerinde belirgin bir şaşkınlık görüldü. Daha öncenin açık, anlamını kolay ileten, tadına kolay varılan şiirinin yerini, konusunu mitolojiden alan, kapalı, tadına güç varılan bir şiir almıştı. İnsanoğlunun doğa karşısında gelişimini, "Neredeyiz? Nereden geliyoruz? Bütün müyüz, parça mıyız?" gibi zamana bağlı olmayan sorularla irdeleyen "zamansız" bir şiir.

Kolları Bağlı Odysseus ve ardından gelen *Göçebe Denizin Üstünde* ile *Teknenin Ölümü* bir arada düşünüldüğünde, Anday'ın toplumsal sorunları aktarma ve uyarma gibi daha önce şiirinde yer alan bir görevi düzyazıya aktarıp, salt düşünsel bir şiire ulaşmak istediği anlaşılır. Gerçekten de, 1960 sonrasında hem Türkiye genelinde, hem Türk şiir ortamında çok şey değişmiş, daha önceleri şiirin sözcülük etmeye çabaladığı kimi konular, asıl uzmanlarınca gündeme getirilip tartışılmaya başlanmıştı. Şairin kendisi de deneme ve makaleleriyle bu tartışmalara katılarak görüşlerini bildiriyordu.

Öte yandan şiirinin taşıyamadığı konuları, insanlar arası durumları 1965'ten sonra yayımlamaya başladığı romanlarında ele alıyor, oyunlarında çağdaş insanın yerleşik değerlerle ve düzenle çatışmasını irdeliyordu. Böylece şiiriyle, kimi görüşleri aktarmak ve yaymak yerine, yaşam, doğa, dünya, tarihsellik gibi felsefenin yüzyıllar boyu uğraştığı konularda yoğunlaşmak olanağını yakalamıştı. Felsefeye bile öncülük edebilecek, biçim yönünden kusursuz, anlam yönünden oldukça derinleşen bir şiire ulaşılmıştı.

Melih Cevdet Anday'ın şairliği; tüm şiirleri gözden geçirildiğinde açıkça görülebileceği gibi, durmadan değişmiş, sürekli bir

gelişme göstermiştir.

Yapıtları Rusça, Fransızca, İngilizce, Bulgarca, Yunanca'ya, Sırp ve Polonya dillerine çevrilmiş; UNESCO'nun *Courrier* dergisi 1971 yılında onu Cervantes, Dante, Tolstoy, Unamuno, Seferis ve Kawabata düzeyinde bir edebiyat adamı olarak gördüğünü açıklamıştır.

(*Ünlüler Ansiklopedisi*'nden geliştirilerek)

YAPITLARI

Şiir *Garip*, (O. Veli ve O. Rifat'la birlikte), 1941; *Rabatı Kaçan Ağaç*, 1946; *Telgrafhane*, 1952; *Yanyana*, 1956; *Kolları Bağlı Odysseus*, 1962; *Göçebe Denizin Üstünde*, 1970; *Teknenin Ölümü*, 1975; *Sözcükler*, 1978; *Ölümsüzlük Ardında Gılgamış*, 1981; *Tanıdık Dünya*, 1984; *Güneşte*, 1989; *Yağmurun Altında*, 1995.

Roman *Aylaklar*, 1965; *Gizli Emir*, 1970; *İsa'nın Güncesi*, 1974; *Raziye*, 1975; *Yağmurlu Sokak*, 1991; *Meryem Gibi*, 1991.

Oyun *İçerdekiler*, 1965; *Mikado'nun Çöpleri*, 1967; *Dört Oyun*, 1972.

Deneme, gezi *Doğu-Batı*, 1961; *Konuşarak*, 1964; *Gelişen Komedya*, 1965; *Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan, Macaristan*, 1965; *Yeni Tanrılar*, 1974; *Sosyalist Bir Dünya*, 1975; *Dilimiz Üstüne Konuşmalar*, 1975; *Maddecilik ve Ülkücülük*, 1977; *Yasak*, 1978; *Paris Yazıları*, 1982; *Akan Zaman, Duran Zaman I*, 1984; *Sevişmenin Güdüklüğü ve Yüceliği*, 1987; *Yiten Söz*, 1992; *İmge Ormanları*, 1994; *Geleceği Yaşamak*, 1994.

Melih Cevdet Anday'ın Adam Yayınları'ndaki yapıtları

Şiir ***Rabatı Kaçan Ağaç*** (Toplu Şiirler I Başlarken; *Rabatı Kaçan Ağaç*; *Telgrafhane*; *Yanyana*; Masal; *Kolları Bağlı Odysseus*; *Göçebe Denizin Üstünde*; *Teknenin Ölümü*; Yaşarken), 1996; ***Ölümsüzlük Ardında Gılgamış*** (Toplu Şiirler II *Ölümsüzlük Ardında Gılgamış*; *Tanıdık Dünya*; *Güneşte*; *Yağmurun Altında*), 1996.

Roman ***Gizli Emir***, 1982; ***Aylaklar***, 1985; ***Raziye***, 1990; ***İsa'nın Güncesi***, 1991.

Oyun ***Ölümsüzler*** (Toplu Oyunlar 1 *Yarın Başka Koruda*; *Dikkat Köpek Var*; *Ölüler Konuşmak İsterler*; *Müfettişler*; *Mikado'nun Çöpleri*; *Ölümsüzler*), 1987; ***İçerdekiler*** (Toplu Oyun-

lar 2 *İçerdekiler*; *Yılanlar*; *Babalar ve Oğullar*), 1989.

Deneme ***Paris Yazıları***, 1982; ***Gelişen Komedya***, 1984; ***Açıklığa Doğru*** (*Doğu-Batı*; *Konuşarak*), 1984; ***Yiten Söz***, 1992; ***İmge Ormanları***, 1994; ***Geleceği Yaşamak***, 1994; ***Yeni Tanrılar / Yasak***, 1996.

Anı : ***Akan Zaman, Duran Zaman 1***, 1984.

İÇİNDEKİLER

Bir Misafirliğe 7
Rahatı Kaçan Ağaç 7
Alaturka 8
Yörük Mezarlığı 9
Yalan 10
Şinanay 10
Tohum 11
Düzenli Dünya 12
Boğaziçinde Ayın On Dördü 13
Telgrafhane 14
Faltaşı 15
Yanyana 15
Kapı 16
Anı 17
Olsun da Gör 18
Kolları Bağlı Odysseus IV 19
Şiir Yazmak 22
Güvercin 22
Ağulu Mantar 22
Defne Ormanı 23
Tek Başına 24
Ana Tanrıça 25
Teknenin Ölümü 26
Kardeşler 31
İsa'dan Önce 31
Troya Önünde Atlar 32
Birkaç Söz 38
Şaşırtıcı Karşılaşma 40
Yaz Sonu Şiirleri 41
Sabaha Karşı 43
Salyangoz 44
Davul 45
Oğlum İdris'e Uzaktan Şiir 46
Gelinlik Kızın Ölümü 47
Değiştirmeler 49
Çeşitlemeler 53
Elmas Doruk 59
Güneşte 60
İkaros'un Ölümü 61
Sözler ve İşler 63
Kayıp 64
Yağmurun Altında 65

ŞİİR ÜSTÜNE
Yarın Düşüncesi 69
Anlamın Anlamı 69
Çağlar Geçiyor 72
Şiir Üstüne 74
Uzun Şiir - Kısa Şiir 75
Şiirin Üç Dönemi 77
Şiirin Anlamı 78

YAŞAMÖYKÜSÜ 81
YAPITLARI 85

Şiirlerinden seçmeler
Şiir üzerine düşünceleri
Yaşamı
Yapıtları

Melih Cevdet Anday, Orhan Veli ve Oktay Rifat'la birlikte, 1937'de "Varlık" dergisinde yaptıkları çıkışla, Türk şiirine yeni bir anlayış getirirken, ölçü ve uyak baskısını kırmak, halkın beğenisini arayıp bulmak, dize düşkünlüğünden kurtulmak gibi ilkeleri savunurken bile, karşı oldukları şaireneliğe yatkın yönlerini bütünüyle örtememişti. *Garip*'ten beş yıl sonra çıkardığı *Rahatı Kaçan Ağaç*'ta toplumumuzdaki yoksulluk, haksızlık gibi olguları ince bir yergiyle ele alırken, bir yandan da geleneksel Türk şiiriyle uzak bağlar kurmaktan çekinmedi.
1947-49 döneminde, "Yaprak" dergisinde yayımladığı şiirlerinde toplumsal sorunlara bağlı konuları işlemeye ağırlık verdi. 1963'te *Kolları Bağlı Odysseus* yayımlandığında ise daha öncenin açık, anlamını kolay ileten, tadına kolay varılan şiirinin yerini, temaları mitolojiden, söylencelerden gelen, kapalı, tadına güç varılan bir şiirin aldığı görüldü. Böylece şiiriyle, kimi görüşleri aktarmak ve yaymak yerine, yaşam, doğa, dünya, tarihsellik gibi felsefenin yüzyıllar boyu uğraştığı konularda yoğunlaşmak olanağını yakalamış, felsefeye bile öncülük edebilecek bir şiire ulaşılmıştı. Melih Cevdet Anday'ın tüm şiirleri gözden geçirildiğinde açıkça görülebileceği gibi, şairliği durmadan değişmiş, sürekli bir gelişme göstermiştir.

ISBN 975-418-447-X

adam 632